

 Kérjük becses pártolását.

A Z I G A Z S Á G.

VEGYES TARTALMU KATHOL. TANÜGYI KÖZLÖNY.

Megjelenik egyelőre minden hónap végén, később két hétben egyszer.

Ára egy évre 2 frt 20 kr.— Megrendelések és dolgozatok „AZ IGAZSÁG” szerkesztőségéhez küldendők Gyó-Ditróba. (Csikmegye.)

TÖBB KATH. TANFÉRFIU BUZGÓ KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI:

P. FELICZIÁN.

A lap tiszta jövedelme ő szentsége XIII. Leo pápa 50 éves papi jubileuma emlékére, hazánk szegény és árva gyermekeinek javára van szánva.

GYERGYÓ-DITRÓ.

NYOMATOTT GYÖRGYJAKAB MÁRTON GYORSBAJTÓJÁN CSIK-SZEREDÁBAN.
1886.

 Az előfizetést e félévre kérjük beküldeni.

Ki esetleg visszaküldi e számot: kérjük ne máshová, hanem a szerkesztőséghez küldeni s a cím-szalag számát jelölni.

Sokaknak küldünk a 2-ik számból, kik lehet visszaküldték az 1-sőt, de a cím-szalag számát eldobták s nem tudtuk nevét kihuzni.

A vallás-erkölcs kertjében termett virágokból kötött augusztusi koszoru 1886-ra.

<p>1. Sz. Verczei Özséb pk. vt. †.
 2. Sz. I. István pápa vt. † 257.
 3. Sz. Nápolyi Asprén pk. hv. †.
 4. Sz. Domokos áld. Dom. r. a. hv. †. 1224.
 5. Sz. Áskulói Emigd pk. vt. †.
 6. Sz. II. Xixtus pápa vt. †. 258.
 7. Sz. Tiátini Kajetán hv. †. 1547.
 8. Sz. Czirjék szerpap vt. †. 303.
 9. Sz. Román vt. †. 258.
 10. Sz. Lőrincz szerpap vt. †. 258.
 11. Sz. Tibor vt. †. 286.
 12. Sz. Herkulián pk. hv. †.
 13. Sz. Ipoly vt. †. 251.
 14. Sz. Illiri Urziczin vt. †.
 15. Sz. I. István magyar kir. hv. †. 1038.
 16. Sz. Nárbonai Rókus hv. † 1327.
 17. Sz. Liberát abbás vt. †.
 18. Sz. Illiri Florus vt.
 19. Sz. Tolosai Lujos pk. hv. †. 1298.
 20. Sz. Bernárd abbás E. T. hv. Cist.
 r. a. †. 1153.
 21. Sz. Kornikuláris Anasztáz vt. †.
 22. Sz. Szimforián vt. †. 178.
 23. Sz. Benicz Fülöp áldozár hv. Hétfaj.
 v. a. †. 1267.
 24. Sz. Nepteni Ptolomeus pk. vt. †.
 25. Sz. Bertalan apost. vt. †. 50.
 26. Sz. Zefirin pápa vt. †. 218.
 27. Sz. Kalazánti József áldozár, hv. K.
 r. a. †. 1648.
 28. Sz. Hippói Ágoston pk. E. t. Ágost.
 r. a. hv. †. 430.
 29. Sz. Métési Adelf pk. hv. †.
 30. Sz. Teszálonikai Fántin hv. †.
 31. Sz. Nonnatus Rajm. áld. hv. †. 1241.</p> | <p>Sz. Almeda szüz vt. †. 550.
 Sz. Eteldrita szüz † 834.
 Sz. Filippi Lidia özv. †.
 Sz. Perpetua asszony †.
 Sz. Názianzeui Nonna asszony †.
 Sz. Kolumba vt. †.
 Sz. Ambilia szüz †.
 B. Hugolina szüz †. 1300.
 Sz. Mária Patriczia vt. †. 730.
 Sz. Kárhágói Paula vt. †.
 Sz. Digna szüz †. 1253.
 Sz. Klára szüz, Krisa r. a. †. 1254.
 B. Gertrud szüz †.
 Sz. Eginai Áthánázia özv. †.
 —
 Sz. Szerena asszony vt. Dioklit. cs. neje †
 Sz. Relindisz szüz †.
 Sz. Ilona római császárné özv. †. 328.
 Sz. Tékla szüz vt. †. 303.
 B. Aléthra sz. Bernárd anyja †.
 —
 Sz. Chantali F. J. Franciska özv. †. 1641.
 Sz. Antuza szüz vt. †.
 Sz. Theonika szüz vt. †.
 —
 Sz. Tenesztina szüz vt. †.
 Sz. Alvéra szüz vt. †.
 —
 Sz. Margit özvegy †. 1395.
 B. Adelindisz szüz †.
 —
 Sz. Szabina szüz vt. †.
 Sz. Limai Róza szüz †. 1618.
 B. Izabella szüz †. 1270.</p> |
|---|--|

Mindenkit kérünk e füzetek ajánlására és kegyes pártolására.

A czél, melyért e füzetek megindultak, oly nagy és szent, hogy azt minden jó katolikusnak tehetségéhez képest pártolnia kötelessége; minél több e lapok előfizetője s minél nagyobb a lelkesedés, annál közelebb áll szándékunk a valósuláshoz.

A füzetek ára egy évre csak **2 frt 20 kr.** oly mai körülményekhez mért ár ez, melyet a legcsekélyebb jövedelemből is fellehet áldozni, csak egy kevés ügybuzgóság!

Irodalom.

A népiskola részére Györffy Iván-féle könyvek kaphatók Buzárovics Gusztáv könyvkereskedésében Esztergomban. Ára darabonként 10 kr.

☛ „Az Igazság“-ból az 1-ső szám még sok példányban kapható.

☛ „Az Igazság“-ra a megrendeléseket kérjük utalványon vagy levelező lapon tudatni. Egy néhány intentionk is van még, kik erre akarnak rendelni, kérjük sietni, egy évre 7 intentio.

Megjelent Dr. Lengyel Dánieltől újabb kiadásban a Franklintársulatnál: Orvosi tanácsadó városon és falun, ára 1 frt 50 kr, rendelhető Budapesten a Franklin t. egyetem ut. 4. sz. Ajánljuk mindenkinek, de különösen a községi tanítóknak e hasznos könyvet.

Minden művelt és jó kereszténynek való vallásos füzetek:

1. Jézus szent szive hírnöke. Szerk. P. Téth Mike Kalocsán, ára egy évre 1 frt 50 kr. Megjelenik a legszivrehatóbb tartalommal minden hó elején, ugyszintén

2. Szüz Mária virágoskertje, mit a Hírnök szól Jézusról ez szól a Szüz Anyáról, ára egy évre 1 frt, rendelhető ott, hol a Hírnök.

3. A legsz. rózsafüzér Királynéja. Szerk. P. Angelikusz Mária-Sternben (Bosznia.) A Mária-társulatoknak, de főleg az élő r. f. társulatnak havi közlönye, ára egy évre 1 frt 50 kr.— Ki egyszer belepillant, az ugyhiszem, nem is tud megválni tőle, olyan újság és óság az, — nagy dolgot vitt végbe hazánk erkölcsi világában ezen lap, — ki mindig olvasta, jól tudja!

4. A kath. hitterjesztés lapjai. Havi képes folyóirat. Szerk. Nogely István r. k. áldozár és képezdei tanár N. Váradon. Ára egy évre 3 frt. — E lap az egész világ-egyház napi történelmét felöleli, főleg a külföldön; forrón ajánljuk!

A „Magyar Allam“ tekintélyes kath. lapunkban kifejezett pártolást s ajánlást köszönjük azon tisztelt D . . . urnak, kitől legközelebb egy pár jó sort várunk.

Kik a Józsa Sándor által irt Torna-iskolát megakarják rendelni, kérjük mielőbb tudatni, hogy a nyomtatandó példányok számát meglehesen határozni, ára 1 frt 40 kr, mi csak a nyú átvételekor fizetendő.

☛ Figyelemztetjük mindazon urakat, kik lapunk 1-ső számát nem hozzánk, hanem elég helytelenül a Hunyadi M. intézethez küldötték vissza, levelező-lapon értesítsenek arról, s ha e 2-ik szám tévedésből oda menne, honnan el lett küldve az 1-ső szám, ezt is csak hozzánk kérjük küldeni. ☛

A n. érd. előfizetők neveit azért írjuk ki, hogy részint azokat látva mások is lelkesüljenek, de részint s főleg azért, hogy itt is megörökítsük azok emléket, kik czélunkat valósulásra segíték. A nevek előtti sorszám talál a megrendelőik könyvének sorszámával, melyet a czimszalagokra is kiirunk, azért, hogy azt mindenki jól megjegyezvén, egyes számok stb. elvezése esetében minket azonnal értesítsen s mutasson a számra.

„AZ IGAZSÁG“ n. érd. előfizetői: (Folytatás.) 18. Nt. Huszár János s. lelkész Keresztes-Püspökön, u. p. M.-Keresztes (Borsodm) — 19. Ft. Jámbrikovits Sándor pléb. Szentbenedeken, u. p. Tótkeresztur. (Vasm.) — 20. Tek. Taschek Gyula r. k. polg. isk. okl. tanár Gyergyó-Ditrón (Csikm.) — 21. Tek. Bórka Lajos r. k. okl. népisk. tanító Gyergyó-Ditrón (Csikm.) — 22. Tiszt. P. Bálinth Agoston sz. F. r. áldozár Székely-Udvarhelyen (Udvarhelym.) — 23. Nt. Kádár József s. lelkész Székely-Udvarhelyen (Udvarhelym.) — 24. Nt. Miklós István s. lelkész Karczfalván (Csikm.) — 25. Nt. Bajna Ferencz s. lelkész Csik-Taploczán (Csikm. u. p. Csik-Szereda.) — 26. Tek. Wondrácsk Wenefrida k. a. Gy.-Ditrón (Csikm.) 27. Ft. P. Máthó Vincze sz. F. r. áldozár Gyó-Szárgyén (Csikm.) —

28. Nagyságos és ft. Montáni Gyula g. k. főesperes-plebános Gyó-Szentmiklóson. (Csikm.) — 29. Tek. róm. kath. népiskola, Gyó-Szárhegyen (u. p. Gyó-Szentmiklós) Csikm. — 30. Tek. Főrika Agoston r. k. okl. kántortanító Gyó-Teke-rőpatakon (u. p. Gyó-Szentmiklós) Csikm. — 31. Tek. Burányi Antal okl. r. k. néptanító Dántova. Bácsm. — 32. Tek. Boga János r. k. okl. kántortanító Gy.-Szárhegy. (u. p. Gy.-Szentmiklós.) Csikm. — 33. Tek. Jakab Péter kereskedő Gy.-Ditrón. Csikm. — 34. Tek. László Dénes róm. kath. okl. néptanító. — 35. Nagyságos és ft. Millián Antal g. k. főesperes-plebános Értarcván Biharm. — 36. Ft. Lakatos Kornél Szent-Ferenczrendi áldozár, házfőnök Brassóban, Brassóm. — 37. Tek. Dr. Pakó Gyula körorvos Gy.-Ujfaluban. (u. p. Gy.-Szentmiklós.) Csikm. — 38. Tek. Csergő Gyula körjegyző Gy. Ujfaluban. (u. p. Gy. Szentmiklós.) Csikm. — 39. Mélt. Mikó Árpád szolgabíró Gy.-Szt.-miklóson. Csikm. — 40. Tek. Józsa János okl. polg. isk. tanár Deesen, Szolnok Dobakam. — 41. Ft. Héjja Kálmán r. k. áldozár Petőfalván. (u. p. Kézdi-Vásárhely.) Háromszékm. — 42. Nt. Ágotha Balázs r. k. szer-pap Székely-Udvarhely. Udvarhelym. — 43. Nt. Albert Ferencz r. k. szer-pap Csik-Szent-Márton. Csikm. — 44. Nt. Esztegar Gergely r. k. örm.-szert. végzett hittanhallg. Szamosujvár. Szolnok Dobokam. — 45. Nt. Szekeres János segéd lelkész Zetelakán. (u. p. Székely-Udvarhely.) Udvarhelym. — 46. Nt. Kozma Imre r. k. áldozár Hatolykán. u. p. (Kézdi-Vásárhely.) Háromszékm. — 47. Nt. Návrádi János r. k. áldozár Petrosényben. Hunyadm. — 48. Tek. Buzás János r. k. okl. kántortanító Gyó-Szárhegyen. (u. p. Gyó-Szentmiklós.) Csikm. — 49. Ft. Puskás Alajos plebános Burdoson. (u. p. Nagy-Kend.) Udvarhelym. — 50. Tiszt. Irgalmasnővérek zárdája Gyó-Szentmiklóson. Csikm. — 51. Tek. Dr. Breán Kázmér okl. gymn. tanár Lugoson. Temesm. — 52. Ft. Kassay Lajos r. k. áldozár, okl. gymn. tanár Sz. Udvarhelytt. Udvarhelym. — 53. Tiszt. Százezi szt. Ferencz önképzőkör Gy.-Fehérvár. Alsó-Fehérm. (Papnövelde.) — 54. Ft. Salamon Albert sz.-F.-r. áldozár, házfőnök Esztelneken. (u. p. Kézdi-Vásárhely.) Háromszékm. — 55. Tek. Kricsa Péter énektanár Gyó-Szentmiklóson. Csikm. — 56. Tek. Puskás Kálmán postakiadó Gy.-Ditrón. Csikm. — 57. Tek. Melik Bogdán föld-birtokos Gyó-Remetén. (u. p. Gyó-Ditró.) Csikm. — 58. Tek. Bakó Antal okl. róm. kath. kántortanító Kórondon. Udvarhelym. — 59. Ft. Duha Ödön plebános Deésaknán. Szolnok-Dobokam. — 60. Tek. Kixling Pál r. k. okl. néptanító Városlódön. Veszprém. — 61. Tek. Székely János r. k. okl. kántortanító Gy.-Szárhegy. (u. p. Gyó-Szentmiklós.) Csikm. — 62. Nagyságos és ft. Buzás Mihály főesperes-plebános Csik-Szentmárton. Csikm. — 63. Tek. László Péter r. k. okl. néptanító Csik-Delnén. (u. p. Csik-Szereda) Csikm. (Folyt. köv.)

AZ IGAZSÁG.

VEGYES TARTALMU KATHOLIKUS TANÜGYI KÖZLÖNY.

Megjelenik egyelőre minden hónap végén, később két hétben egyszer s. i. t.

Ára egy évre 2 frt 20 kr. — A tiszta jövedelem hazánk szegény és árva gyermekeinek segélyezésére van szánva mindenkor.

Több kath. tanfőrfiu buzgó közreműködésével szerkeszti: P. FELICZIÁN.

Augusztus. 2. sz.

1886.

I. évfolyam.

I.

A „Beszéd- és értelemgyakorlatok“ haszna és szükségessége lélektani alapon kifejtve.

Jelige: „A természet törvényei szerint értelem és beszéd együtt haladnak, úgy, hogy bárki csak annyit képes kimondani, a mennyit értelmével felfogott. Ismét: a ki ért valamit, s azt szavakkal ki nem fejezheti, mi különbség van közte és valamely néma faragott kép közt. Ertelem nélküli beszéd papagályos.“
Comenius.

„beszéd- és értelemgyakorlatok,“ mint a név is mutatja, azon oktatási tárgy, mely a kis gyermekek lelki tehetségeinek, főleg az értelemnek és beszédképességnek kifejlesztésére van irányozva és szemléleten alapszik.

Mielőtt ez oktatási tárgy haszna- és szükségének fejtegetésébe becsátkoznánk, tekintsünk végig azon; nézzük meg mi az tulajdonképen, mert míg valamit nem ismertünk, addig annak hasznáról nem beszélhetünk meggyőződéssel; szükségességeire is csak akkor mutathatunk rá ujjal, ha az szemünk előtt áll. Lássuk meg, ennek vezérfonalán, hogyan kezdi a tanító a kis gyermekekkel a legelső lépést a tanulás felé; hogyan halad előbbre, és lássuk meg azután, mennyiben fejleszti a beszédképességet, a lelki tehetségeket, főleg az értelmet, melyeknek fejlesztése nélkül a tanultak állandósága sohasem biztos. Nézzük meg a régibb tanítási módokkal ellentétben, — midőn a beszéd- és értelemgyakorlatok iskoláinkban nem voltak ismereteseek, — ezzel milyen czélt érhetni el. Szóval figyeljük meg, mennyire képezi a tudományok biztos alapját.

1. A tanító a „beszéd- és értelemgyakorlatok“ utmutatása folytán nem kezdi meg azonnal a szorosabb értelemben vett komoly tanítást, midőn a gyermek iskolába megy, de kezdi a játékon, vagyis azon dolgon, mely a gyermekhez legközelebb áll. Erről beszél-

get a kicsinyekkel legelőször, kérdeztőlük a játékok menetét.

2. A fegyelem fontos dolog. Ezt is, a játékból kiindulva, honosítja meg a tanító iskolájában.

3. Ezután főgondja a tanítónak az, hogy a gyermekeknek tiszta fogalmai legyenek a dolgokról. Ezért nagy gondot fordít arra, hogy mindenekelőtt a már szerzett, de homályos, hiányos, öntudatlan fogalmai (képzeteik) tisztázódjanak, kiegészíttessenek, öntudatra hozassanak stb. És miután a már meglevők így tisztázódtak, csakis akkor kezd újak gyűjtéséhez. Nem könyvet ad ekkor is tanítványainak kezébe, hanem az iskolában létező különféle tárgyakkal barátkoztatja meg őket, s természetes fokozati emelkedéssel halad fokról-fokra előbbre. Így előbb megismerteti az összes tárgyakat *névre*, azután azok egyes tulajdonságait rendre veszi: alak, szín, terjedtség, részek száma, állás, anyag, a miből van az illető tárgy, haszon, készítője stb.

S miután így a különféle tulajdonságokról szemlélés útján képzeteket szereztek a gyermekek, előveszik újból ugyanazon tárgyakat és különböző szempontból kezdik vizsgálni, vagyis maguk a gyermekek a tanító segítségével *leírását* adják azoknak.

Ezután egymással összehasonlítgatják, hogy kitűnjék, mennyiben egyeznek meg egymással jegyeikben és mennyiben különböznek egymástól. Miután az iskolában minden tárgygyal, tulajdonsággal megismerkedtek, mindenféle alak, szín, haszon stbről képzetet gyűjtöttek, áttérnek a szülői házhoz (képzetelen).

És ott is, a mit csak találhatnak, mindent vizsgálat alá vesznek, mint épen az iskolában. Megszemlélik pl. a házat (épület), annak részeit, az abban található házi butorokat, konyhadényeket le a fakanálig; megfigyelik a melléképületeket, a gazdasághoz megkívántató eszközöket, kertet, udvart, az ott található tárgyakat, házi állatokat, a mellett a ház körül, a házban tartozkodó kártékony állatokat egész a *balháig*. Megismerkednek a családi viszonyal stb.

Innen áttérnek a *helységre*, megfigyelik a lakosok társadalmi viszonyait, a lakosokat foglalkozásra, nemre, korra stb. megkülönböztetik; figyelembe veszik a társadalmi *szép megengedést* és ennek ellentétét, a *viszállodást*, az egyes hasznos intézményeket, *tűzoltó-, olvasó* stb. egyleteket.

Tovább mennek. Megismerik a különböző égtájakat, ország-, vas- és más *utakat*, réteket, mezőket, szántó- és szénaföldeket, az ezeken természetni szokott gabna- és más növényeket; azon eszközöket, melyeket ezek kezelésénél szoktak használni; megismerik a földeken természetni szokott növényekkel való bánásmódot (szénagyűjtést) stb.; beszélnek az ásványokról; kimennek az erdőbe, megismerik a fákat állásuk, hasznuk stb szerint; megemlékeznek az erdők lakóiról: állatok- és növényekről (gyógy- és mérges nö-

vények), mindenütt a gyakorlati életet tartva szem előtt. Vizsgálat alá veszik az emelkedéseket és mélyedéseket, hegyet, völgyet, lapályt stb., hasonlóképp a tüneményeket és elemeket, milyenek a levegő, szél, felhő, szivárvány, láthatár stb.; az idő részeit: percz, nap, (dél, hajnal), év, tél, nyár stb. Midőn az elmondottakon végig mentek, s azokat osztályozták, (pl. a házi állatok: kérődzők, szarvasmarhák, négy és két lábuak), felemelkednek a csillagok honába: beszélnek a napról, holdról, csillagokról (gönczöl). S végül szemlélődéseiket bezárják a mindenek alkotójával, az *Istennel*.

Mindezen dolgok szemléltetésénél nagy tekintet van a gyakorlati életre.

Midőn a gyermek egy fogalommal tisztába jött, arról azonnal helyes egész mondatban fejezi ki magát, így megy végig a nagyjában elmondottakon.

Az egyes nevezeteseb pontoknál, a hol vagy az *erkölcs*, vagy a *takarékoság*, *kötelesség*, *jószivűség*, *pontosság*, *társadalmi megegyezés*, *bűn* és *erény* stb. hasznos vagy káros voltának fejtegetésébe, fölmutatásába vág a beszélgetés, ott egyes kis versek és elbeszélések vannak a megtanulásra szánva, melyek szintén nem kis jelentőséggel bírnak.

Ezek képezik tárgyát a „*beszéd- és értelemgyakorlatok*“-nak.

Lássuk már most az elmondottaknak, vagyis a „*beszéd- és értelemgyakorlatok*“-nak hasznát és szükségességét. Térjünk vissza a kiindulási ponthoz.

Mint látók, a „*beszéd- és értelemgyakorlatok*“ utmutatása szerint járó tanító, a keze alá bizott gyermekeknek nem ad könyvet kezükbe, hogy abból az ábc-ét és á-b=áb ot tanulják, — mint korábbi időkben volt szokásban, — de egyenesen, mintha csak játékindezetbe ment volna a kis ujjonc, legelőször is arról, t. i. játékról kezd beszélgetni, kérdezősködni tanítója. Szóval, nem kezd a komoly tanításhoz azonnal, midőn a gyermek beteszi lábát az iskolába. *Van-e ennek jelentősége és alapja?*

Lássuk!

I. Midőn a kis gyermek, kit tán épen a játék mellől szólítá el az édes anyja, iskolába vitetik, — ha azelőtt otthon még oly virgócz, oly bátor volt is, szemérmes, félénk, szótalán lesz s egészen idegennek érzi magát. Mintegy uj, ismeretlen világ tárul fel szemei előtt, azonkívül is ő nem szokott a komoly dolgokhoz, s természetesen, ha a tanító, az eddig csak játékkal foglalkozott gyermekkel azonnal megkezdené a komoly tanulást, az legfennebb még bátortalanabbá és bizalmatlanabbá lenne az iskola- és tanítóval szemben. (Igen sok gyermeket azzal ijesztgetnek otthon, midőn az nem fogad szót: „Hadd el csak, majd iskolába küldelek, ott becsültre tanít a tanító vesszője.“ E miatt gyakran még előre borzad a gyermek, midőn iskolába akarják vinni.)

Játékról minden bevezetés nélkül komoly dolgokra ugrani nem kis dolog a gyermekeknél.

Nem tesz tehát haszontalanságot a tanító, midőn legelőször is a játékról kezd kérdezősködni: szoktatok-e játszani? mit szoktatok játszani? hogy megy ez meg ama játék? stb. Tapasztalati tény, hogy a szöszegény, a mellett bátortalan gyermekek ezer örömmel iparkodnak a tanító kiegészítő kérdéseire elbeszélni az általuk ismert és kedvelt játékok meneteit.

Némelyek tán még most is azt mondanák rá: idővesztegetés; de a ki így gondolkozik, az nem képes betekinteni a gyenge gyermek lelki világába, az nem képes felfogni ennek nagy jelentőségét; az nem tudja méltányolni a beszéd- és értelmgyakorlatoknak már az első lépésnél nyilvánuló fontosságát; az nem tudja, hogy a gyermeki kedélyre az első benyomások mily hatással vannak. Hiszen ez oszlatja el a gyermek ferde fogalmait az iskolával és tanítóval szemben. Ez kedveltetni meg vele az iskolát és tanítót. S míg egyfelől bizalmat, vágyat ébreszt a gyermekben az iskolában való járásra, (mi lényeges dolog, mert a mely helyet vagy személyt nem kedvelünk, sőt épen tán irtóznak attól, oda nem sietünk örömmel, habár az hasznunkra van is. Amál kevésbé a kis gyermek, kinek vajmi kevés fogalma lehet az ily hasznos dolgokról. Kedv nélküli erőszakos munka nem sok sikerre vezet), addig más oldalról a gyermek beszédképességét fejleszti, (nyelvét megoldja), a mellett a gyermeknek szellemi erejét megkellettven feszítenie, hogy a játékmene- tet képzeletben maga elé állítsa, ez által az ugynevezett *visszaidező tehetség* fejlesztése már itt kezdetét veszi.

II. Az már volt említve, hogy *figyelem* nélkül az iskola nem lehet el. Azt is láttuk, hogy ez szintén a játékból nővi ki magát, a menyiben a tanító *tapsoltat*, majd nézet ajtóra, asztalra stb. Tovább megy: „mikor én az asztalt megütöm vagy kezemmel esatantok, nézzetek mindnyájan reám! stb.“ Így mintegy észrevétlenül szoktatja a gyermekeket rendhez, fegyelmezéshez, a nélkül, hogy azok tudnák, miszerint ezen játszi dolgokban az iskolai törvények csirái lappanganak. A későbbi, öntudatra hozott, kötelességek pedig ilyen előzmények mellett semmi különös rossz érzést nem szülnek a gyermeki kedélyben, mert a játéktól fokozatosan haladtak a valódi kötelességek ismeréséhez. Mig, ha komoly szavakkal adná tudtára a tanító kis tanítványainak, hogy ezt vagy azt nem szabad tenni, vagy ezt meg ezt így tegyétek, mert a *ki másképp tesz, így meg úgy jár!* stb., ez által a gyermek visszarettenne, s ismét minden bizalmát elvesztené a tanító és iskola iránt.

Ha az eddig elmondottakat figyelembe vesszük és meggondoljuk azt, hogy az első benyomások a gyermeki kedélyre gyakran az egész iskolai életén át nem mosódnak el: akkor a „beszéd- és

„értelme gyakorlatok“ ezen eljárása hasztalan, vagy hasznossága szükségtelen, vagy szükségessége felől könnyen nyilatkozhatunk.

III. A tanító még most sem ad könyvet a gyermekek kezébe, annál kevésbé kezdi meg a tulajdonképeni szemléltetést, vagyis az új képzetek gyűjtését; hanem a gyermekeknek eddig (az iskolán kívül) szerzett, de homályos, hiányos, öntudatlan fogalmait veszi rendre és természetes fokozatban menvén rajtok végig, azokat tisztázza, kiegészíti, tökéletesekké, öntudatosokká stb. teszi. Mily kevés figyelemre méltatták a korábbi időkben e pontot a tanítók, az mindenki előtt ismeretes lehet. Pedig, ha jól megfontoljuk, tiszta képzetek s fogalmak nélkül állandó, hasznosítható tudományt gyűjteni lehetetlen Ennek elhanyagolásából következett be az ugynevezett *szajkolás* azon időkben, midőn a „beszéd- és értelme gyakorlatok“ iskoláinkban nemcsak hogy közhasználatnak nem örvendettek, de épen ismeretlenek voltak. A gyermek a feladott leczkében előforduló egyes fogalmakkal nem volt tisztában, — miután a közvetlen szemlélet hiányzott, — értelmezés pedig nem sok helyt volt divatban úgy, a mint kellett volna.

Mit tehetett a gyermek egyebet, mint azt, hogy a feladott leczkét, mintha csak papagályvá változott volna, addig mondogatta, addig olvasgatta, míg szája és füle által, bár nagy nehezen, oly szépen betanulta, hogy másnap bátran kérdezhetette a tanítót, mert oly dicséretesen elrecczítáta, miszerint még betű is alig ha kimaradott belőle. S ha aztán valamely fogalom vagy kifejezés megcserelése által egészen más értelmet kapott a mondat, mi gyakran nevetésre vagyis inkább szájalomra adott alkalmat, a gyermek hibásan is épen oly buzgón tanulta be; természetesen, mert kevés tudomása volt a lényegről. Volt eset reá, hogy némely gyermek megtudta mondani: ez vagy az hibás kifejezés, de az is oly szó szegény volt, hogy saját szavaival a hibákat kijavítani nem lehet képes. Midőn aztán a tanító a tévedések miatt bele szólni kénytelenített vagy kérdéseket intézett a felelőhöz: azonnal megállott annak daráló malmocskája... Ime az ember, a szellemi erővel oly ékesen felruházott ember, a valódi, értelemmel nem bíró, papagály madár rangjába süllyedt alá!

Az ily tanulás mellett természetesen a szellemi tehetségek nem fejlődhetek s velök együtt a beszédképesség fejlődése is meg volt akadályozva, mert míg a gyermek gépiesen gyűjtött emlé-termekeit (tires szavakat) oly rendben, a mint azokat betanulta volt, megtarthatta, addig még volt tudománya és azokat darálgathatta itt és ott, de midőn az iskolát oda hagyva, az élet gondjai más irányba terelték szellemi erejét, mind inkább feledni kezdé: „vajjon melyik oldalon vala, milyen helyen és mivel kezdődik tudománya“ stb.

Mi történhetett az így gyűjtött vagyonnal egyéb, mint az,

hogy a gyermek szellemi kincse értelem nélküli szavakból állván, a szavak elrepültek és velök együtt a fáradsággal szerzett tudomány is bucsut vett a pályáján haladó ember fejétől a nélkül, hogy annak hasznát vehette volna. Legfennebb silány irás, olvasás maradván az illető birtokában... De mi sors is várhatta az így szerzett látszólagos tudományt egyéb, (ujból is mondom), mint az, hogy nem lévén meg azon biztos alap, melyre a későbbi tanulmányok állandó épületét lehetett volna rakni: az ingadozó alappal bíró épület összereszkadt és roncsalékaiból legtöbb esetben vált egy *zürzavaros hiábavalóság*.

Láthatni, mily czélhoz vezetnek az ily eljárások, hol a fogalmak tisztázására nincsen elég gond fordítva.

A „beszéd- és értelemgyakorlatok,“ mint néni részben már említve is volt, ezen észszerűtlen, alapnélküli tanulásnak lett halálos ellenségévé, a mennyiben már az első lépésnél igyekeznek a későbbi felületes tudás csiráit irtogatni, helyette szorgalmasan egyengetvén az értelmes tanuláshoz vezető ösvényeket.

Nem hálára méltó dolgot cselekszik-e hát a „beszéd- és értelemgyakorlatok,“ midőn nem engedvén meg, hogy a gyermek képzeleti homályosak maradjanak, megakarja menteni őt azon fáradságos, lelket-ölő munkától, melynek eredménye utóljára is az előbb látottak sorsúra szokott jutni?

Tiszta, világos képzetek nélkül helyes fogalmakat alkotni lehetetlen. Tovább menve, (feldolgozás után), helyesen itélmi, következtetni, vagyis helyesen gondolkodni képtelenség.

IV. Menjünk tovább, lássuk az iskolában levő tárgyak szemléltetését. Volt említve, hogy itt is fokozatosan halad a tanító. Megismerteti a tárgyakat először névleg, azután tulajdonságait: szín, alak, terjedtség, részek, évei és száma, állás, anyag, hasznosság, (készítője) stb. szerint; azután a több oldalú szemlélés következik, vagyis a tárgy *leírás*; majd összehasonlítják azokat egymással.

Mi haszna van az ily szemléltetési eljárásnak?

Könnyen beláthatjuk ennek lélektani fontosságát és helyességét: a gyermek szeméi előtt a színeknek, alakoknak, terjedtségeknek (hosszu, rövid, vastag, magas, mély stb.) s más tulajdonságoknak egész legiói állanak, melyekről, kevés kivételével, legfennebb annyit tud mondani a gyermek, hogy *nem egyformák*. Mintegy tarka vegyületet képeznek előtte az előbb említett különböző tulajdonságok, melyeknek ő még neveket sem tud adni, annál kevésbé ismeri a köztük levő viszonyt.

Ezeket kell tehát mindenekelőtt egymástól külön választani a gyermek szemléző tehetsége előtt és azokról egyenként tiszta képzeteket szereztetni, hogy a haladással a szellemi erők ne tompítottassanak. Különbösen is igen természetes módon jár el itt is a „be-

széd- és értelemgyakorlatok“ szerint haladó tanító: hiszen az ember a tárgyaknak (és más dolgoknak is) legelőször a nevével szokott megismerkedni. S csak midőn névleg ismeri, beszélhet azokról, (ugy, hogy mások is megértsék), de természetes dolog, mielőtt képzetünk nincsen az egyes tulajdonságokról, melyek a tárgyakon feltalálhatók, addig nem beszélhetünk helyesen s meggyőződéssel róluk; addig fogalmakat nem alkothatunk. (Mig nincs anyag, néhez házat építeni)

Ime a lélektannal mily szép összeköttetésben van itt is a „beszéd- és értelemgyakorlatok.“ Hogy kikerülje a már látott értelem nélküli szajkó modoru silány tudomány szerzést, a lelki tehetségek elnyomását, tompítását, sőt hogy azokat épen fejlessze: először gondoskodik anyagról, tiszta, tökéletes, világos képzetekről, mert miután van anyag, csakis akkor dolgozhatik a gondolkodó tehetség. Csak akkor alkothat fogalmakat, csak akkor ítélhet, következtethet stb. S ime a kis gyermek gondolkodó tehetsége már működik is helyes irányban, mert a különböző tárgyakat szemlélés által alaposan ismervén, azokat a tulajdonságaikról szerzett képzetek szerint összehasonlitgatja, megkülönbözteti egymástól és a közös jegyeiből megalkotja saját maga a fogalmat. Csak egy példát hozok fel: kréta, iron, penna, a szemlélés útján ismeri ezen tárgyak egyéni jegyeit, (kréta alakja, színe stb.), azt is tudja, hogy mily lényegben egyeznek meg mindhárman egymással; látta, hogy az írót, pennát, meg a krétát is írásra használják, s megalkotja a felsőbb nemű fogalmat: *író-eszköz*. A mit nem tudna a gyermek teljességgel kitalálni a tanító kifejtő kérdésére, azt természetesen megmondja maga a tanító. A *különös* fogalmakat — miután az egyéni jegyeiket ismeri — szintén megtudja alkotni.

V. Vajjon a helyes gondolkodást mi segíti elő?

A képzeteket szemlélés útján érzékeink által nyerjük a külvilágból, s ezen képzetek feldolgozásában áll a gondolkodás; (meg volt említve); már most, ha képzeink nem tökéletesek, akkor a gondolkodás azokból helyes tudást alakítani képtelen. Világos tehát, hogy a helyes gondolkodást elősegíti vagy épen akadályozza a szemlélés minősége. De a szemlélés a szemlélő tehetség által megy végbe (érzékek). Ennek művelésére, fejlesztésére kell tehát nagy gondot fordítanunk, ha azt akarjuk, hogy a gondolkodás helyes legyen és igazi, tiszta állandó, s hasznosítható ismeretet biztosítsunk a magunk számára.

S vajjon van-e figyelemmel erre a „beszéd- és értelemgyakorlatok?“ Épen ezen alapszik. Ezt igyekszik fejleszteni kezdettől fogva, a mire, mint láttuk, elkerülhetlen szükség is van a tiszta képzetek gyűjtése tekintetéből. Más oldalról tekintve, a többi lelki tehetségekre is befolyással bír. Megemlítem itt, hogy a szemlélés kétféle:

közvetlen és közvetett. A közvetlen szemlézés annyiból áll, hogy a tárgyat, ha nem épen a maga rendes helyén is, de a gyermek érzékei elé állítjuk; ő azt megszemléli, hogy a tulajdonságokról szerzett képzelei közül melyik mily mértékben található föl benne.

Ezt így gyakorolva a különböző tárgyak szemlélésénél, utoljára annyira rá szokik a gyermek a helyes szemlélésre, hogy midőn valamely új tárgygyal találkozik, mintegy önkénytelenül azon kérdések ébrednek fel benne: milyen alakra, színre, miféle anyagból van, mire használják, vagyis mennyiben hasznos vagy ártalmas stb.? S ő ezek szerint kezdi vizsgálni, vagy másoktól kérdések által felvilágosítást kérni arról (önmunkásság). Ez az értelmességhez vezető kapu. S miután megszemlélte a tanító kiegészítő kérdéseire, (ha arra szükség van), teljes egész mondatokban fejezi ki magát arról, vagyis azon tárgynak leírását adja, pl. a tábla színére nézve fekete. A táblát az asztalos fából készíti stb.

Ez által, t. i. hogy a gyermek (a tanító kérdéseire) maga alkotja meg az egyes mondatokat s találja ki a tudni valókat, (önállóságra szoktatja a gyermeket), igen örvend. Őt ez nemes büszkévé teszi, s mintegy erős, ugynevezett *felelés-vágyat* ébreszt benne, a mit világosan bizonyít a tanító feltett kérdéseire történt számos kéz és uj feltartás; a mivel ismét karöltve jár azon nevezetes körülmény, mely által a gyermek arra indíttatik, hogy magában a fogalmakat oly módon igyekszik rendezni, miszerint a tanító kérdéseire helyes mondatban adjon feleletet (illetőleg helyes kifejezéssel adja tudtul véleményét); e mondatok által a beszédképesség szintén fejlesztetik, s így gondolat és beszéd egymással szoros összeköttetésbe jönnek, úgy annyira, hogy egyenlő lépéssel haladnak a fejlődésben. Az ily eljárás bizonynyal legjobban vezetí célja felé a tanulót.

Miután megszemlélte a gyermek a tárgyat, a tanító annak szemei elől elteszi azt, s így újból elmondja a gyermek annak tulajdonságait (közvetett szemlézés). Ez által mintegy arra lesz kényszerítve a gyermek, hogy a tárgyakat dolgokat figyelmesebben vizsgálja meg, vagyis érzékeinek pontos használására indíttatik, a mi által természetesen a szemléző tehetség nagyban fog fejlődni.

Ha a szemléző tehetséget fejleszteni akarjuk, az érzéseket kell gyakorolnunk, finomitanunk, s im ezek mind igénybe is vannak véve, mert látás által tudomást szerez a színek, alakok stbről; hallás által hangokról; szaglás által, pl. a virágok illatáról; izlés által a különféle izekről sat.; tapintás által érdességről, simaságról stb.; ha ezeket így a „beszéd- és értelemgyakorlatok“-ban előforduló számtalan tárgyknál gyakorolja, lehetetlen, hogy azok, t. i. az érzések ne fejlődjenek.

(Folyt. köv.)

Diogenes.

II.

1. Szükséges-e minden iskolánál külön önálló hittanító?

Napjainkban, midőn a haladás és műveltség központjai, az iskolák, minden községben felállítatnak, de nemcsak, hanem szaporítottak is, nem csekély jelentőségű kérdés az: vajjon szükséges-e az önálló hittanító, ki kizárólagosan csakis a hittan tanításával foglalkozzék?

Igen sokszor merült fel ezen kérdés, azért úgy hiszem, nem lesz épen fölösleges bővebben a felelethez hozzá látni.

A hittanítás vagy hitelemzés nem egyéb, mint a keresztény hitágazatoknak alapjukban való megismertetése azokkal, kik a ker. hit igazságairól még semmit sem tudnak. Minden tantárgy felett, mint a tudományok forrása és vezetője, a hittan áll, ez mindennek alapja, e nélkül hiányos a tudomány. Ha valamit, úgy a hittanítást igen jókor kell kezdeni és pedig nagy tapintattal, mert ennek már a kisdedek által gyakorlatba vett ismeretétől függ jelen és jövő boldogsága, egyeseknek épen úgy, mint a nagy társadalomnak. Fontos dolog tehát a hittanítás! Az volt és lesz mindig, de főleg ma az, mikor a hitetlenség s rossz példák mindenütt borzasztó károkat okoznak.

Hogy a veszedelmes kor áramlatainak ellen lehessen állani, a védelmet arra az oldalra kell felállítani, honnan a támadás jön. Társadalmunk hitében inog, abban kell tehát őt megerősíteni. De hol kezdjük? Alapjában, a kisdedeknél, a társadalom fejlődő bimbóinál, őket kell a bajtól megóvni s a vallásosságban megerősíteni. A kisdedek és tudatlankok oktatását a hitben már Krisztus urunk meghagyásából és parancsából*) *a papok végzik kötelességszerűen; fontos munkájok teljesítésében segítenek a tanítók is*, minden iskolánál, midőn őket helyettesítik, s a vallásos nevelésben együtt munkálnak.

A hittan tanítása *tulajdonképen* csak is a papokat illeti, mert az Úr és anyaszentegyházunk törvényei, a hitigazságok fejtegetésére nem bizott senki más meg, mint a papokat. A papok ezen magasztos kötelességöket teljesítik is mindenütt, hol erkölcsi s természeti akadályok nincsenek.

A hol egy hat hét ezer lélekkel bíró tiszta katolikus községben vagy városban több alsó s felső iskola van, s a népes osztályok száma pl. 17, ott bizony minden erőmegfeszítés daczára sem képes egy különben számos egyházi s lelki dologgal elhalmozott lelkész a hittanítást kezelni úgy, mint kell.

A tanító az elemi iskolákban eltanítja ugyan a lelkész helyett a hittant, de ő sem képes más tárgyakkal való elfoglaltsága miatt a követelményeknek úgy megfelelni, hogy némi kifogás alá ne essék; a hittanításra pedig az nagy hátrány.

Minél népesebb az iskola, annál bajosabb a tanítás, főleg ha vegyes, eltekintve attól, hogy némely tanító több osztályt is vezet. A szegény

*) Márk X. f. 13-14. v. — Mat. XXVIII. f. 19. v. sat.

tanító alig tud a többi inkább szemléltethető tárgyakra elkészülni sok házi ügye-baja miatt is, nincs ideje (ha van is akarátja) a hittan *kellő* kezeléséhez.

Azt mondom, *kellő* kezeléséhez, mert szó a mi szó. de a hittanítás módszere elüt a többi tárgyak módszerétől, ezen módszer elsajátítása sok olvasottságot igényel, mire több tárggyal foglalkozó tanítónak alig ha van ideje.

Egész osztályokban a hittan tanítást a tanító nem kezelheti, valamint a pap sem, ha nem önálló hitelemző, mert ha egyedül van, épen akkor veszi idejét igénybe akárhányszor valami sürgős dolog, mikor elérkezett a hittanra szabott óra. Értem ezt a több iskolával bíró nagy községek- és városokban.

Sok helyen van, igaz, hogy a pap az órára bemegy és magyaráz, a többi aztán a tanító dolga, ez is bizony nem épen valami hasznos dolog: két bába közt — szokták mondani — elvész a gyerek. Két falevél se egyenlő, annál kevésbé két tanító tanmódszere, ha most u. a. tárgyat, t. i. a hittant, a pap is a tanító is tanítja, a szegény gyermek nem tudja hová hajoljon, a kívánt eredmény nem lesz meg úgy, mintha egy külön önálló hittanító volna. Hogy régen s most is több helyen a pap és tanító is tanít, tudjuk. de az eredményt is gyakran látjuk, mert a két kézből kikerült tanulók a hit dolgában igen tudatlanok. Tisztelet a kivételeknek.

Hogy a hittanítás igen fontos dolog, az kétséget nem szenved, épen azért népesebb iskoláknál okvetlenül szükséges, hogy azt szakember vezesse, így aztán hiszem a célt minden tekintetben katolikus iskoláinknál inkább elérjük, mint eddig.

Régebben, mondja valaki, majd mindenütt csak egy kántortanító volt, s az elvégzett mindent; minek ma annyi új állomást állítani, mint Budapesten, csak nem fog egy kis község a fővárossal versenyre kelni?

Nem kis községről szólok én, nagy népes községről beszélek, hol sok iskola van; aztán mi régebben bizonyos körülmények közt jó volt, ma a körülmények változtatával nem jó, hanem határozottan rossz.

És ugyan miért?

Hát bizony azért, mert a világ sokat haladt előre, nem mondom, hogy csak a rosszban és hitetlenségben, hanem a tudományokban is, és ha nem akarunk elmaradni, előre kell haladnunk. Itt a hittan tanításról van szó, ebben úgy haladunk, ha a tanításra több gondot fordítunk, mint eddig; több gondot pedig csak úgy fordíthatunk, ha teljesen oda adjuk magunkat e magasztos tárgy kezelésének: már pedig teljesen nem adhatjuk magunkat oda másképen, mintha csak önállóan a hittan tanítás foglalkozásunk. Kell tehát önálló hittanító!

A hittan tanítás nem megy úgy, a hogy sokan vélik... annak, ha a kellő eredményt akar valaki mutatni, utána kell járnia. Vallja csak meg egy lelkiismeretes tanító, ki a többi tárgyakkal a hittant is tanítja a

pap helyett, tudott-e mindig a hittan tanításra oly pontosan és lelkiismeretesen elkészülni, mint azt a hitelemzéstán követeli? Nem tolták-e sokszor félre a hittan tanításra való készülődést más tárgyak gondjai, csakhogy annak a miniszteri tantervnek valahogy elég legyen téve? Akárhány tanító bevallja, hogy jobb eredménye volna a hittan tanításnak, ha azt önálló hittanító kezelné. Példák erre azon iskolák, melyekben az újabb időben ilyen önálló hittanítók és hittanárok működnek. A példa vonzó erővel bír; bár a hittanítóval bíró városok és nagy községek példája megindítana minden tehetős községet önálló hittanítók állomása szervezésére. Ebben Budapestet már szabad követni!

Legujabban az ugynevezett „*állami iskolák*“nál a hittan tanításról úgy lett gondoskodva, hogy a kisebb községekben, *hol a papnak ideje van*, méltányos *díj mellett* kötelessége tanítani, s a tanulók vallásosságáról gondoskodni. Nagyobb községekben és városokban, hol nemcsak népiskolák, hanem középiskolák is vannak, ott az állam rendes hittanítót vagy hittanárt fizet; tehát a hittan tanítás az állami iskoláknál sem áll épen az utolsó helyen, mert önálló szakemberek kezelik. Hogy a kellő eredményt nem látjuk mindig *a vallásosság tekintetében*, azt aztán más oldalról kell vizsgálni, melyről majd máskor...

A világ telve van szép, ügyes, délczeg ifjakkal, az embernek szeme, szive szinte megesik rajtuk, de ha velök közelebb érintkezésbe jön, már észreveszi, hogy bizony az egész ciszra legény csak olyan, mint egy sodomai alma, mely kívül szép, piros, belül pedig csupa fekete hamu: kis tudóskáknak néznek ki, beszélnek égről, földről, csillagról, virágról, de vallásról, Istenről, erkölcsről... ah, azt nem ismerik, nem kedvelik. Ilyen legényeket látva, mondja valaki, hogy van az, hogy ezek ilyenek, hisz ezek is hittant és vallást tanultak, s mégis hogy élnek s halnak meg!?... .

Hogy sok iskolának rossz, vallástalan növendékei vannak, noha volt rendes hittanítójuk, annak egyszerűen az az oka, hogy ők más oldalról rossz példákat láttak; a többi tanítók s tanárok nem tartottak össze a hittanítóval a nevelés- és oktatásban...

Ha jó, Istenfélő növendékeket s hazafiakat akarunk látni, nézzük meg azokat, kik a *mintatanárok*, az elég esztelenül és oktalanul gyűlölt s rágalmozott *Jezsuita-utyák* iskoláiból kerültek ki. A többi tanítók- és tanároknak kezét kell fogniok minden jóban a hittanítóval, s csak így várhatunk jó eredményt.

A külön hittanítói állomás épen oly fontos, mint az együttműködés, azért mindkettőre különös gondot kell fordítani. Minden község, melynek módja van, első gondjai közzé sorozza az önálló hittanítói állomások szervezését, melyeknek szükségessége ma már minden jól gondolkozó előtt elég világos!

Szükséges, hogy az ifjúságot órangyalként valaki mindig vezesse, oktassa, intse; ezt pedig jobban és szakszerűbben senki se teheti, mint

az önálló hittanító, ki teljes odaadással működik azok előre haladása érdekében, kikben az egyes községek jövő boldogítóit, az egyház és haza leendő jó polgárait látja; kell tehát önálló hittanító!

P. F.

2. A természetrajz tanítása a polg. fiu-iskolánál.

A polgári fiu-iskola I. osztályában a természetrajz tanítása a legtöbb helyen és kiadott tanterv szerint az ásványtanon veszi kezdetét. Ha a polg. isk. növendékei, kik az első osztályba lépnek, már az elemi iskolából annyi ismeretet hoznak magukkal, hogy az ásvány-alakok meghatározásához okvetlen szükséges kristallographiát meg is érthetik, még akkor is phisikai és chemiai ismeretek nélkül ezen ugy is száraz tárgyat megérteni nem lesznek képesek.

Mert az ásványtan módszeres tanítása nem abban rejlik, hogy a közel fekvő ásványokból kiindulva, lehetséges volna csoportosítás utján az egészet összetömöríteni.

Induljon ki a tanító bármely, ama vidéken leggyakrabban előforduló ásvány ismertetéséből, már egy újonnan felhozott másik alak, phisikai és vegyi tulajdonságaira nézve attól teljesen elütő; és ha e három tulajdonság között egyet, mint közöst, birjon is, de bizonyára a többi egymástól teljesen különböző, ugy, hogy a részletekből az összet kikeríteni nem leszünk képesek.

A növény- és állattan ez irányban igen is kedvező tért ad ugy a tanítónak, mint a tanítványnak.

De más részt feltétlenül lehetetlen ásványtanilag alapos ismeretet adni phisika és vegytan nélkül.

Mert az ásvány általános leírásánál az alak tulajdonságok ismertetése után első sorban a keménység, fajsúly, fény, szín és másod sorban a vegyi összetétel, vegyi átalakulás, reagentiák jönnek előtérbe, melyek nélkül még legköznapiabb kősót sem vagyunk képesek megismertetni; nem is számítva a gyakorlati hasznót, alkalmazást és mesterséges előállítás, mire tulajdonképen az ásványtan hivatva van.

És csak féléves időszakban tanítandó a polg. isk. I. osztályában az ásványtan?! Oly támadás ez a gyenge növendék szelleme ellen, mely biztos veszteségre vezet a tanulót, ki a tanítást nem értve, jó tehetsége dacára vagy elbukik, vagy a fuldoklóhoz hasonlóan kapkod és a legnagyobb erőfeszítés mellett is alig képes megállani.!

A mineralogia tanítását ily beosztásnál a vonal keletkezésén kell megkezdeni. A növendék nem ismeri még az egyenes és görbe vonal közötti különbséget sem,*) annál kevésbé tudja, mi a sík vagy lap. A jegecz rendszerek leírásánál pedig a legjobb tehetségek is alig lesznek

*) Azt alig lehet binni, egy kis tulzás csak!

képesek csak a szabályos rendszer alakjait megkülönböztetni; pedig a jegecz-rendszer tengely keresztjét nemcsak bemutatja, hanem felrajzolja, leméreti és pálczákkal után csináltatja a tanító.

Mind hiába, a gyermek még a függélyes és vízszintes fogalmával sem bír.

Miként lesz képes az ilyen növendék a jegecz-rendszerek különbségét megérteni? Nemcsak nem fogja a jegecz-rendszereket egymástól megkülönböztetni, de az egyes alakok származtatását sem tudja megérteni, mihez leirati mértan szükséges.

Pedig tény az, hogy a jegecz-rendszerekben előforduló alakok csak úgy maradnak meg a növendék emlékében, ha azokat egymástól nemcsak elméletileg tudja leszámaztatni, hanem az elméletet gyakorlatban, rajzban ki is viheti. Az elemi oktatás feladata pedig nem lehet az, hogy ábrázoló mértant tanítson, hisz a rajzoló mértant is csak a polgári vagy a középiskolákban kezdik.

Ásványt leírni alaki tulajdonságai nélkül nem lehetséges, mert az alaki tulajdonságok bizonyos törvényszerűségéből következtetést vonhatni az összetétel természetére és lényegére.

Már most, ha a tanító valamennyiben képes volt az alaki tulajdonság ismertetésének nehézségeit leküzdeni, még vissza van két igen fontos tényező, mielőtt az ásványok leírásához foghatna: a természettani és vegyi tulajdonságok.

A természettani tulajdonságok ismertetésekor a növendéknek már általános phisikai ismerettel kell bírnia; ezek nélkül nem lesz képes megérteni a fénytümenényeket, a hőbeni kiterjedést, az oszthatóságot, szilárdságot, tömötséget.

És ezen említettem tulajdonságok ismerete nélkül valóban nagy küzdés és sok fáradságba kerül az egyes ásványokat megkülönböztetve pontosan leírni.

Féléves időszak pedig három heti órával oly kevés, hogy az általános ismeretek sem szerezhetőek meg, tekintve a növendék szellemi kicsinységét, mely az előtanulmányok- és korból könnyen kimagyarázható.

Nem is kívánok érvelni a vegyalkat, összetétel és a vegy változás viszonyai mellett, melyek az ásványok alapos ismeretéhez még az előbb felsoroltaknál is sokkal szükségesebbek.

Az ásványtan tanulásához bizonyos fokú érettség szükséges, mely kellő tér, phisika és vegytani ismerettel rendelkezik. Pedig a polg. iskola első osztályába lépő tanulótól ez nem követelhető, mert az elemi iskola ezt tul elfoglaltságánál fogva nem is adhatja.

A felvett félév három heti órával pedig oly rövid, hogy ez előismeretek a növendéknek új anyagul nem adhatók, mi által oly munkát kell végeznünk, melynek alapja nincs.

De eltekintve mindezeketől, a féléves tananyag beosztás nem célra vezető, mert a növendék az első osztályban az első félévben foglalkozik

ásványtannal, még pedig csak felületesen, ezután pauzál ezen tárggyal egy és félévig, vagyis a harmadik osztályban kezdi azt meg, még pedig a közettanon.

Másfél év alatt pedig kevés ásványtani ismeretét teljesen elveszti, és most újra oda jut, hogy a közettant nem lesz képes megérteni, elfelejté már, hogy a földpát, kvarcz, csillám (mint a granit alkotó részei) milyen alaki, phisikai és vegyi tulajdonságokkal birnak.

Nem lesz képes lényeges különbséget vonni ásvány és közet között, habár a tanító azt bőséges magyarázatokkal világítja is meg

A második félév növénytannal foglalkozik; ez is úgy, hogy egy és félévi szünetelés után, tehát a harmadik oszt. második félévében kezdi újra.

Ez annyiban hibás beosztás, mert vagy az egyes növényeket tanulja először leírni külső alakjaik szerint és másfél év után a tanult növényeket kezdi bonczolni, tanulja azok életfeltételeit, fejlődését, szerveit, úgy fordítva

Szerény nézetem szerint nagyon is alkalmas volna a természet három országának ismertetését a következő sorban előadni, de egész éves tananyaggal:

Az első osztályban az Állattant.

Az állattan tanítása a legkönnyebb, mert a tanító kiindulva a házi állatok egyes osztályából rendszer-, ismer- és boncztan nélkül is megismertetheti azokat szemléltetés alapján. Az egyeseket családokba, ezeket faj, a fajokat rend, a rendeket pedig körökbe összpontosíthatja, az összpontosításnál már kiterjedhet a boncz- és élettanra

A gyermek szellemi látkörében legközelebb fekvők az állatok, ezekről szívesen és örömmel tanul fáradság és elméjének megerőltetése nélkül.

Már a növények ismertetésénél a külső részekre nagy súlyt kell fektetni és azokat mintegy boncztanilag egymástól elkülöníteni, mi már érettebb elmét, nagyobb felfogást kíván.

A polg. iskola második osztályába lépő növendék már megszokta a rendszeres tanulást és így szellemének különös megerőltetése nélkül képes lesz a hallott tanítást megérteni és megtanulni; tehát a második osztályban volna tanítandó a „Növénytan.“

A növendék e tárgyat is egy teljes évig tanulja, mi által nemcsak az egyes növényeket lesz képes leírni külső összetétel, használat és természet szempontjából, hanem behatna a növény belsejébe, annak életfeltételeit és szaporítását (oltás, szemzés, gyümölcs-nemesítés) is könnyen elsajátítja.

A harmadik osztályban tanítandó volna az „Ásványtan“

A természettan és vegytan úgy is kötelező tárgya a polgári iskolának, miután e két tárgya az ásványtan előtanulmányát képezi, tehát az ásványok alaki tulajdonainak tárgyalása után a természettan és vegy-

tan volna tanítandó oly keretben, mely az ásványok leírásához épen szükséges.

Az ásványtant már azért is czélszerűnek vélném a harmadik osztályban tanítani, miután ezen évben a növendék már a szükséges tényszerű ismereteket a leíró mértannal bírja; de az ásványtan tanításához okvetlen szükséges gyakorlati alkalmazást minden nehézség nélkül elsajátíthatja, ha kellő vegytani és phisikai ismerettel bír: így a timsó készítésének módját, a salétrom mesterséges előállítását, a lőpor, gyufa, üveg, agyagedények gyártását, a mész égetést, vas- és érczkohászatot stb., ide tartozó fontos dolgok.

Ha pedig az első osztályban kell tanítani az ásványtant, akkor mindezek teljesen elmaradnak, az első osztályból, azért, mert a növendékek nem elég fejlettek ennek megérthetésére, a harmadik osztályból pedig azért, mert nincs reá elég idő.

A mi az ásványtan gyakorlati hasznát illeti, ugyan az áll a növénytanról is, hol a gazdaságban használt növények termesztésére és az iparban feldolgozandókra okvetlen ki kell terjeszkedni; ép így az állattannal is.

A polgári iskola nem készít elő magasabb tudományok elsajátítására, a polgári iskola az életnek nevel és így kenyér-tudományt kell hogy adjon.

Ennélfogva tantárgyainak módszeres kezelése el üt a középiskolától, sőt a polgári iskolában a tanulót önállóságra keil szoktatni, teljesen az életnek kell nevelni, mert a polgári iskolából kellene az iparosok, kereskedők és mező-gazdák színe-javának kikerülni.

Mig e czél el nem éretett, addig a polgári iskola hivatásának nem felel meg.

Vranesits Gyula,
tanár.

2. A váltakozó vagy osztályrendszer-e előnyösebb a népiskolában?

— Irta J. S. —

(Folyt.)

E. J. A váltakozó rendszer alkalmazása mellett már ellenkezőleg a tanító, mint nevelő is, szépen megoldhatja különben nehéz feladatát. Legalább az ut e téren nincsen elzárva előle, mert ugy a gyermekek kiismerésére, mint a hibák javítására elegendő idő (5—6 év) áll rendelkezés alatt. Ezt könnyű belátni.

a) Hiszen, ha pl A) tanító az I. és II. évben tanítványait s azoknak minden oldalú tulajdonságait már kiismerte, még több évig, tehát tartósan (4—5 év) gyakorolhatja, szükség esetén a javító módok alkalmazását ugyanazon tanulókkal szemben; annak folytán pedig a kívánt jó eredmény előbb vagy utóbb, de okvetlenül be fog következni.

Nem is lehet az máskép. A gyermeki lélek hajlékony, mint az

élőfa fiatal vesszőhajtása, mely a tartós erő hatásának irányát veszi föl növekedésében.

Igen, ha a tanuló észreveszi, meggyőződik róla, hogy az ő bibéjét, (káromkodás, lopás, hazudás, restség, tisztátalanság stb.) tanítója ismeri, azt folytonosan (talán több éven át) figyelemmel kíséri, s azt, illetve annak elkövetését fokozatos büntetéssel sujtja: minden bizonynyal tartózkodni fog, hogy ama hibát legalább oly körülmények között, hol a tanító észrevehetné vagy távolról is tudomására jöhetne, el ne kövesse, és ezen tartózkodás következtében lassanként leszokik hibájáról, s a rendes és helyes ösvényre tereltetik. Ezt eredményezi a váltakozó rendszer az osztályrendszerrel ellentétben.

b) De a gyermekek tulajdonságainak kiismerésére célzó törekvés nem csupán a mondottakból válik szükségessé. Egyéb nyomós okok is indokolják azt, s ezzel természetesen a váltakozó rendszer hasznát. Ugyanis, ha a tanító tanítványainak lelki világába szellemi lámpájával (az osztályrendszer miatt) be nem hatolhatott, akkor a fegyelmi eszközöket az egyed természetének megfelelőleg biztosan nem, csak találmra alkalmazhatja, mi gyakran éppen ellenkezőjét eredményezi annak, mit elérni ohajtott.

Igen, a gyermekek természetre nézve nem mind egyenlők. Némelyik nagyon érzékeny. Az ilyennél elegendő, ha ötöt négy szem közt szép atyai szavakkal csupán figyelmeztetjük, hogy botlást követett el s ez által vétkessé tette magát a jó Isten, szülői, tanítója és az emberek előtt és azon gyermek zokogásban tör ki, megsiratja bűneit, miket talán csak tudatlanságból követett el, erősen fogadja jobbulását, csak most bocsánatot nyerjen, és megjobbul.

Némely, alapjában téves nevelésű gyermek ismét olyan jégkemény természettel van felruházva, hogy a mérsékeltebb fegyelmi eszközök hatására nemcsak hogy meg nem érzékenyül, de szabadulván tanítója elől figurázva pletykálja el társainak, hogy ő hibázott ugyan, de nem is büntették meg érte, nem merete megbüntetni tanítója, vagy talán nem is volt reá érdemes az, a mit cselekedett . . . stb.

Most már, ha a tanító e kétféle gyermek egyéniségét nem ismeri (t. i. az osztályrendszer miatt) s ugyanazon hiba elkövetésénél mindkettővel szemben egyenlő gyöngéd módon jár el, akkor a szelidebb gyermeknél czélt ér ugyan, de a másiknál jó eredmény nem fog mutatkozni, sőt még büszkévé, felfuvalkodottá teheti azt ez által. Ha pedig mindkettőre kivétel nélkül a büntetésnek súlyosabb nemét bocsátja, az esetben a durvábnál eléri ugyan a várt eredményt, de a gyöngédebb természetűnek, mint mondani szokták, elveszi a szívét; ez ama büntetést érzékenységénél fogva magára nézve igen súlyosnak s ebből tolyólag a tanítót igazságtalan zsarnoknak nézi, bátorságát, bizalmát veszíti, tanulásnál, játéknál, mindenütt meglátszik rajta a tulságos tartózkodás; nyugtalan kedélyűvé, félenkké, sőt végtére gyakran alattomosá válik az, ki a

becsületesség, őszinteség szép ösvényén indult vala tanulói pályáján előre. Ide vezet ismét az osztályrendszer.

c) A tanulók lelki tehetségre és szorgalomra nézve is különböznek egymástól. Egyik éles eszű, de talán lanya szorgalmu; másik jóval gyengébb tehetséggel van megáldva ugyan, de a mellett ernyedetlenül igyekező, lelkiismeretesen előre törekvő. No, és ha a tanító tanítványainak ezen egyéni képességét, szellemi állapotait nem ismeri, bizonyosra vehető, hogy ismét vétkes botlást követ el nevelői eljárásában. Az éles eszű gyermek ugyanis hamar felfogja a tanító magyarázatát. A megmagyarázott és feladott leczkével és feladvánnyal otthon is könnyű szerrel jut kellő eredményhez. Most már ha az ilyen gyermeket, a ki ugyszólva fáradság nélkül jutott sikerhez, tanítója példányképül állítja fel, s a gyengébbekkel ellentétben — tehát önérdemén kívül — dicsérgeti: akkor azon kiemelt gyermek társainak hangosan fogja ellármázni, hogy ő tulajdonképen nem is tanul otthon, alig egyszer-kétszer olvassa át leczkékjét s mégis tudja mindig stb. stb. E hangokból érthetőleg az illető gyermek büszkévé, hiuvá, elbizakodottá válik; azután gyengébb társait lenézi, talán megveti, minek következtében társai boszankodni, irigykedni fognak reá; iparkodnak, hogy más uton általmára, kisebbitésére legyenek, neki is szomorúságot okozzanak. Egy szóval köztük ellenséges indulatok fejlődnek ki, melyek a tartós behatás miatt szokássá, később állandó természetté erősödnek, és ezen rossz tulajdonságot vagy természetet, egyik t. i. a hiúságot, mások lenézését, másik az irigységet és bosszúállási hajlamot az életbe is magokkal viendik a társadalom megmérgezésére. Ide vezet ismét az osztályrendszer, mivel a tanítónak nincs ideje megismerni tanítványait, s mivel a tanítók mindenik fokon, minden évben ismeretlen arczokkal kénytelenek a nevelés terén tapogatózni. (Gyakorlati Mihály: nó, nó!)

d) A gyengébb tehetségű, de különben szorgalmas gyermekkel megtörténhetik, hogy az otthon reggel, délben, estve, napfénynél, gyertyavilágnál vagy épen gócz alatt tűzvilágnál minden idejét tanulásra fordítja és kellő fényes eredményt még sem tud felmutatni tanítója előtt, és a tanító, (nem ismervén a körülményeket), míg ama másikat, ki alig fáradozott valamicskét, de jó tehetségénél fogva mégis jól felelget: megdicsérgeti, kitünteti, addig ezen nagy munkát végzőt figyelmére sem igen méltatja, feleletei nem érdemelvén meg azt... Mondom ez megtörténhetik, s ekkor ama szegény igyekező gyermek lelke szomorúsággal telik el; elkeseredik; igazságtalanságot lát tanítója eljárásában, elveszti ingerét a tanulásra, megváltozik, mert az ő nehéz fáradságát amugy is semmibe sem veszik, az nem bir értékkel...

Sőt az is megesis az osztályrendszer mellett, hogy a tanító — nem ismervén növendékeit — azon fáradhatlan szorgalmu tanítványát, ki otthon a tanulásban testileg, lelkileg kifáradt, de mivel az iskolában elég jól nem felelget, hanyagság miatt megbünteti... Fáradságos lelkiisme-

retes munka és reá büntetés a hanyagságért! Ah, ez a legfájdalmasabb sebeket szaggatja fel a gyermeki ártatlan szívből. Az ilyen gyermek a tanítót már teljesen és méltán is igazságtalannak nézi, (ugy társait is, kik vele csufolkodnak látszólagos örökös hanyagsága miatt), szívét a keserűség villámai hasítják át, elvesziti bizalmát saját ereje (desperált lesz) és tanítója iránt. Mindenkitől megvettelve, lealáztatva látja magát, sehol méltányosságot, igazságot nem tapasztal; lelkében ádáz gyűlölet támad társai, tanítója és az iskola irányában, (mely utóbbi reá nézve kinzöhelylyé változott), s ezen gyűlölet nála később általános ember-, világgyűlöletté növi ki magát, miből aztán a vétkeknek egész legiói veszi eredetét. Ilyenekből lesznek a nihilisták . . . Ah, egy jó szó, csak egy-egy árva elismerő hang a fáradságos és lelkiismeretes munka után, milyen kellemes, buzdító, megnyugtató hatással lenne eme szegény gyermek kedélyére. A tisztességes munka után járó édes örömből neki is jutna egy-egy porszemnyi és ez boldoggá tenné ötet, nem keserítették el élete, nem plántáltatnék szívébe undok szellemi mérges növény a nevelés által. Ime, ismét ide vezet az osztályrendszer, miután e mellett a tanító növendékeit s a körülményeket nem ismerheti meg

A váltakozó rendszer mellett haladó tanító ellenkezőleg, tanítványait jól ismervén, az előveendő fegyelmi eljárást: büntetést, jutalmazást, dicséretet stb. mindig a gyermek tevékenysége, szorgalma, fáradsága, jóakarata stb. tekintetbe vételével, tehát kinek-kinek érdeme s az igazság szerint tudja végezni, és így a jó tehetségűnek nem lesz ingere arra, hogy büszkévé, mások lenézőjévé legyen; a gyengébb tehetségű szintén nem ingereltetik irigységre, ennek is, amannak is meg lesz érdemlett jutalma. Ennek folytán pedig a tanulók tanítójukban a megtestesült igazságot szemlélik; bizalommal, szeretettel viseltetnek iránta; mindannyian azon iparkodnak, hogy igazságos tanítójuknak intelmei teljesítése által örömet szerezzenek. Ez ezen szeretetteljes légkörben, ezen bizalmas körülmények között a gyermekek szeretett tanítójuk kedvéért is, de az egyöntetű és egy terv szerint vezetett okszerű nevelés folytán is, legalább az utolsó évekre: rend- és munkaszeretők, vallásosak, őszinték, tisztelet- és tisztesség tudók s általában erényesekké, nemes szívűekké válnak. S midőn a tudomány kis csarnokától már régen érzékeny bucsut vettek, akkor is halásan emlékeznek vissza igazságos tanítójukra, ki őket oktatta s atyai gondoskodással a jóra nevelte, szoktatta, az iskolára, hol megtanulták egymást testvérként tisztelni, egymáson segíteni stb. Az ilyen nevelésű gyermekek az életben is tisztelni, szeretni fogják egymást, s mint becsületes, jó érzésű emberek a társadalom áldásává válnak. Ime, ismét ide vezet a váltakozó rendszer.

e) A gyermek a tanítót tekinti legtökéletesebbnek, (ha tekintélyét tappintlanságával el nem játszdta), beszédét, magatartását, minden mozdulatát figyelemmel kíséri s a szerint igyekszik a magát módosítani. A tanító eljárása, magatartása, kedélye, modora, egész jellege, jelleme a ta-

nitványokban lemásolódik. A milyen a mester, olyan lesz a tanítvány. Igen, de a tanítók nem mind egyenlő módelte nyujtanak a gyermeki lélekre nézve. A hány ház annyi a szokás, a hány ember annyi féletermészet van benne. Ez igaz. Ez is igaz: N. gyermek az I. osztályban egy év alatt némileg fölvette A) tanítójának magatartását, jellegét, ahoz simult; a II. évben már e jellegről le kell szoknia, hogy B) tanító jellegét öltse magára; a III., IV., V. és VI. évben (az osztályrendszer mellett) ismét ujabb meg ujabb szokásokhoz kell simulnia és ezen folytonos szokás, jelleg-hullámozás vagyis változtatás miatt aztán állandós határozott irány az illető gyermeknél nem fejlődhetik ki, jellege és jelleme nem domborodhatik ki szilárdan s a gyermek ennek következtében, mint bizonytalan, határozatlan jellemű egyén kerül ki az iskola falai közül, s lesz a polgári életnek ugyancsak bizonytalan, határozatlan, lágyemeleg természetű és szellemű tagja. Ide vezet ismét az osztályrendszer.

(Gy. M : T. kolléga ur, tehát egészen veszedelmesnek tartja az osztályrendszert? No, édes kolléga ur, már én . . . Különben nem zavarom, tessék csak folytassa tovább beszédét!)

E. J. A váltakozó rendszer mellett ellenkező eredményhez jutunk. Itt a tanító, mint már említve volt, az I. (s II) évben tanítványait megismeri, s ekkor a többi osztályban a nevelői eszközöket biztosan és minden év elején (azontul) azonnal alkalmazásba veheti, a gyermekek tulajdonságainak kiismerésére nem kellend időt vesztegetnie (azt más célra használhatja fel). És a nevelői eszközöknek 1—2 évi tartós és helyes használása alatt a tanulók minden bizonynyal azon egyenes ösvényre terelődnek, mely a tanító nevelési tervezetében jó előre kijelölve volt, vagyis a tanulók tanítójuk kezére, állandó, határozott magatartáshoz, modorhoz szoknak; jellegük, jellemük világosan kidomborodik, mert kezdettől fogva mindvégig ugyanazon egy terv, nevelési fonal mellett vezetnek előre, s megkezdett utjokból minden lépten-nyomon nem zavartatnak félre más-más irányba. A váltakozó rendszer mellett haladó tanítónak az utolsó években, ugy mondva, nem is igen lesz szüksége büntetéshez folyamodni, mert tanítványai több évi együttlét alatt megtanulták, hozzá szoktak, hogy minden téren mihez tartásák magukat; a jó magaviselet az egyféle szoktatás által természetükké vált. Ez ismét a váltakozó rendszer jósága mellett és az osztályrendszer ellen bizonyít.

f) Váltakozó rendszer mellett a tanítónak bő ideje van arra, hogy a tanulók szülőit személyesen megismerje, velük gyermekeik magukviselete és javítása felett tanácskozhassék, mi által a szülők is felvilágosítottván a dolgok állása felől, nevelő-társakul nyeretnek meg, s mindenesetre készségesen nyujtanak segédkezet gyermekeik helyes nevelésére, s így a siker biztosabb leend, mert a tanulók tervszerűen többfelől ellenőriztetnek, s a mit az iskola épít, azt a szülői ház nem rontja le; nem, sőt még a szülők is, ugy erkölcsi magukviseletében, mint beszédjökben tartózkodóbbakká lesznek gyermekeik előtt, hogy azoknak mindig csak jó példát

mutassanak személyükkel. És ezen uton a váltakozó rendszer az általános polgári élet javítására is jelentékeny befolyást gyakorol.

Az osztályrendszer mellett ez, nem volna kivihető, szerény véleményem szerint, 80—100 gyermek kiismerésére, utána ezek szülőinek megismerésére, fölvilágosítására, megnyerésére, s az együttes működésnek keresztül vitelére egy tanév igen kevés időt nyújt.

Nó, édes kolléga ur, az a), b), c), d), e), f) betűk alatt elmondottak alapján tartom én helyesnek a váltakozó rendszert, illetve hátrányosnak az osztályrendszert nevelési szempontból.

II. E. F. Helyesebbnek tartom a váltakozó rendszert az osztályrendszer felett azért, mivel az előbbi mellett a népiskolai oktatásban nagyobb siker érhető el, mint az osztályrendszer mellett. Lássuk:

a) Váltakozó rendszer mellett a tanító a 2 év kezdetén tájékozva van tanítványainak ismeretköréről; tudja mit tanultak, mennyire haladtak a múlt évben, melyik tárgynál és melyik gyermeknél maradtak hézagok a tananyag feldolgozását illetőleg, — betegség stb. körülmények miatt — és ezt tudva, azon kezdi működését, hogy a hézagokat betöltse, a múlt évi tananyagot, a melyet ő dolgozott fel, ismételtesse. Ezt pedig könnyen, idővesztegetés, tapogatózás nélkül teheti, mert hiszen teljesen ismeretes azzal. És midőn az itt-ott maradt hézagok rövid időn betöltettek, s az általános ismétlés könnyű szerrel megtörtént: hézag nélkül, egyenletes alapon haladhat tovább növendékeivel. Ugyanezen eljárást ismétli és ismételheti a 3., 4., 5. és 6. év elején, mi által a tankötelezettség egész ideje alatt a haladás egyenletes, egyöntetű, hézagtalan lévén: okvetlenül teljesebb és dusabb eredmény éretik el. E mellett, mint már említve volt, jelentékeny idő takarítatik meg, mi szintén előnyére szolgál a tananyag részletes és nyugodt feldolgozásának.

Az osztályrendszer mellett ezen előnyök elesnek, mert ott tanév elején nem tudja a tanító, mit tanultak tanítványai a megelőző évben a másik kolléga keze alatt, nem tudja hol vannak hézagok, milyen teher-ségűek és elkészültek a gyermekek, s míg ezekkel tisztába jő, sok idő vesz el haszon nélkül, és minden idővesztegetés, tapogatózás daczára sem lehet oda vinni a dolgot, hogy a tanítás egyenletesen, hézagtalanul folyjon tovább.

b) A váltakozó rendszer behozatala esetén a tanító, mivel tudja, hogy mindvégig ő fogja vezetni ugyanazon gyermekeket, már előre is több érdekléssel, nagyobb szorgalommal, fokozottabb odaadással forgolódik az oktatás, nevelés sikeresebbé tétele körül, mert érzi, hogy minél jobban megveti az alapot, a későbbi haladás annál inkább meg lesz könnyítve saját maga részére; ha hanyagol, neki gyűl meg a hézagok miatt baja később is.

De fokozni fogja szorgalmát már csak azért is, mivel az első osztályban kezére bocsátott gyermekeket mindvégig ő tanítván, az esetleges hiányok okát a feisőbb hatáság egyenesen az ő személyében keresheti,

mert más tanuló ama tanulók oktatás-nevelésére közvetlenül nem folyt be. A kitünős sikerért pedig szintén egyedül őt fogja illetni az elismerés. Az osztályrendszer mellett jól nem lehet megítélni a tanítókat. (Gyakorlati Mihály: Úgy-e?)

A váltakozó rendszer mellett haladó tanítóknak végre nemes verseny fejlődik ki, mindenik fényesebb sikert ohajtván felmutatni: egyik is, másik is kétszeres erővel iparkodik, nehogy ő gyengébb tanítónak látszassék kartárszínál. Ezen féltékenység vagyis verseny ismét olyan tényező, mely az oktatás, nevelés előnyére minden bizonynyal egészséges befolyást gyakorol. Ez is a váltakozó rendszer mellett szól, bizonyítván annak előnyösebb voltát.

c) A váltakozó rendszer mellett több siker mutatható fel továbbá azért is, mert éppen a tanító (egy év után) ismervén tanítványait: a kérdéseket azok képzettségéhez, észjárásához mérten tudja feltenni; a gyermekek nyelvéhez jobban le tud eszkedni, s azok gondolatait, ismert anyagait annál hathatósabban kiaknázhatja, a kérdve kifejtő tanalakat biztosabban használhatja, s így tanítványainál sokkal gyorsabban fejlesztheti az ítélő, gondolkozó, következtető stb. tehetségeket. A gyermekek szintén jobban megértik velük haladó tanítójukat, mert több évi együttlét alatt módszeréhez, kérdéseikhez hozzá szoktak. Ez elvitázhatlan valóság. Hiszen gyakran láthatjuk, hogy ha valamely gyermeket tanítója kérdez: szépen felel, amíg ha ugyanazon tárgyról idegen ember intéz kérdéseket hozzá: gyakran habozó, helytelen választ ad reá; igen, mert emennek kérdései szokatlan alakúak az illető növendék előtt.

Az osztályrendszer mellett minden évben új módszerrel (vegyük csak pl. a betűírást), új kifejezésekkel kénytelen találkozni a gyermek, s míg ezekhez hozzá törődik, míg a régiektől elszökik, míg tanító s tanítvány egymást jól megismerhetik e téren: ismét igen sok idő áldoztatik fel, mi ismét a váltakozó rendszer malmára hajtja a vizet.

III E. Helyesebbnek tartom a váltakozó rendszert a tanítói tekintély és képzettség emelése és megóvása végett.

a) Néhol a nép azon balvéleményben van, hogy az állandóan I. vagy II., tehát alsóbb osztályban működő tanító kevesebb képzettséggel rendelkezik, mint a felsőbb osztály tanítója. Ezen vélekedés pedig nagyon természetesen ama tanítók tekintélyén érzékeny csorbát ejt, sőt e vélekedés tudata a tanítók között surlódásokat, egyenletlenségeket idézhet elő az oktatás hátrányára. Ezzel kapcsolatosan megtörténhetik, hogy a felsőbb osztály tanítója kicsinylőleg nyilatkoznék az alsóbb osztály tanítója felől, kitől nem elég készületen kerülnek fel a gyermekek, mi ismét a tanítói tekintély csorbítására s kellemetlen surlódásokra szolgáltatna sajnós alkalmat. A váltakozó rendszernél egyik tanító sem vehet a másikra, mert egyiknek működése nem függ össze a másik tanító működésével. Az igaz, megeshetik az osztályrendszer mellett, hogy az alsóbb osztály tanítója olyan gyermekeket is bocsát át a felsőbb osztályba kik talán

ig elégségesen sem végezték el az illető osztály tananyagát, de agyon rendetlenkedők, rossz magaviseletűek, restek, rendetlenül látogatják az iskolát, s ezek miatt több év óta vannak ugyanazon osztályban visszamaradva; ezektől minden áron szabadulni kíván a tanító, meguntta már nézni őket, még szégyent is hoznak rá minduntalan és ezen okok nyomása alatt elégséges bizonyítvánnyal előbb tolja őket, hogy kinlódják a másik kolléga is velük stb. Ilyenkor jogos lehet a felsőbb osztály tanítójának panasza, de azért káros marad az a tanítói egyetértésre és tekintélyre nézve. (Hát az ilyen szegény-gyermekkel mi történik? Megesik nagyon könnyen, hogy az egyik osztálytanító is figyelmen kívül hagyja, mert alapismeretei oly igen hiányosak, hogy ott, t. i. a felsőbb osztályban lehetetlenség haladni vele, az osztály népességét pedig egy-két gyermekért késleltetni nem lehet, és ama szegény gyermeket egyik oszt. tanító is, másik is elébb bocsátván csupán azért, hogy minél hamarabb szabaduljon tőle: az átszuszik az iskolán a nélkül, hogy a nevelés-oktatás áldásaiban a többiek módjára részesült volna. Az ilyen fajta gyermekek az illető iskolák- és tanítóknak tekintélyét, úgy hiszem, nem fogják emelni!)

A váltakozó rendszer mellett mindenik tanító ugyanazon munkát végzi, s így mindenik egész valóságában mutatja be magát, mi által a népnek említett rossz vélekedésére s egymás közötti surlódásra ürügy nem adatik.

b) Ha a tanító folytonosan egy osztályban működik, az örökös egyformaságot, szerény véleményem szerint, megunja, attól mintegy megcsömörlik, lelke elveszíti ingerét.

Érdekeltséget már nem találván, tanítása gépiessé válik, mi a tanuló lelki tehetségeinek elnyomorítását s felületességet idéz elő. Szerzendő magasabb ismereteit amugy sem értékesíthetné, mert nincsen kilátás arra, hogy felsőbb osztályba juthasson és így elszokik az olvasástól önképzéstől s visszamarad. A saját osztályának tananyagát ismeri ugyan s gépiesen halad a megszokott kerékvágásban, látszólag meglehetősen eredményt is mutat fel, de a többi osztály tananyagáról, módszeréről nem tájékozhatja magát; gyűléseken, vitatkozásoknál e miatt csak szűk körben mozoghat, a népiskolának csak hatodik részével ismeretes, mi gyakran szégyent hoz fejére, mert keveset tud, hátramaradt; már pedig a tanítónak nem szabad szűkkörű ismeretűnek lenni, nem szabad hátramaradni, tőle napjainkban igen sok és széles ismereteket vár a társadalom, (tőle kérnek tanácsot), s ha gyengéjét e tekintetben elárulta: oda tekintélye is. Ide vezet az osztályrendszer. (Gy. M. Alig tudom megállani, hogy e pontoknál közbe ne szóljak, sokban nincs igaza E. J. kolléga urnak . . .)

E. J. A váltakozó rendszernél már minden évben újabb meg újabb tanítani valók kerülnek elő fokozatosan, s e váltakozás által az érdektség ébren tartatik. Hogy itten a tanító kötelességének megfelelhessen,

folytonosan olvasgatnia, tanulnia s az előadásra készülnie kell, (az új tananyag miatt), miből következik, hogy ez által ismerete is fokenként gyarapodik, s szellemi gazdagságban — ennek folytán — állandóan polgártársai felett marad, s tekintélye csorbát nem szenvedhet, s mivel a tanítás az új tananyagok miatt mindvégig érdekességet kölcsönöz: a tanító örömebb bibelődik vele, s az eredmény így gazdagabb leend.

c) Ha az I. osztálytól kezdve végig fölvezeti növendékeit a tanító, azoknak lelki fejlődéseit, változásait, hajlamainak fordulatait figyelemmel kísérheti, mi által lélektani ismereteket szerez magának a nevelés javára; úgy a szülőknek is jó tanácsosal szolgálhat a felől, hogy gyermekeik milyen pályára lennének legalkalmasabbak hajlamaiknál stb.-nél fogva.

E jó tanácsok révén a szülők előtt ismét emelkedik a tanító tekintély. Ez is a váltakozó rendszer mellett bizonyít.

d) Az osztályrendszer mellett az alsóbb osztályok tanítói azon hitet táplálják keblükben, mintha a felsőbb osztályok növendékeit százsorta könnyebb volna tanítani, sőt az semmi különös nehézséggel nem járna, mely vélekedés azon következtetést vonhatja maga után, hogy ők súlyosabb munkával vannak terhelve ugyanazon fizetésért, igazságtalanságot látnak a dolgoknak ilyenképen való állapotjában, mi ismét bizalmatlanságnak, kellemetlenségeknek vehet meleg-ágyat.

A váltakozó rendszer mellett ellenben mindenik tanítónak alkalma van személyes tapasztalatok útján meggyőződni arról, hogy minden fokon, mindenik osztályban meg van a tanítói életnek árny- és fényoldala vagyis nehézsége stb., és így sem egyik, sem másik nem képződhetik a tehernek látszólagos igazságtalan megosztása felett. Mindenik egyaránt élvezheti örömeit és keserűségeit a teljes népiskolai tanítás-nevelésnek. Ezen körülmény pedig a tanítók között a kollégialis elismerést, kölcsönös szeretetet, tiszteletet jóval inkább ébren tartja s közvetve növeli a tanítói tekintélyt; mert, hogy a tanítók tiszteltessenek mások által, először nekik maguknak kell egymást tisztelniök, egymás fáradsága iránt elismeréssel lenniök, s azzal a tanítói tekintélyt föntartaniök. Ez is a váltakozó rendszer mellett tanuskodik jó oldalról.

Nem is folytatnom tovább fejtegetéseimet. Végezetül még csak annyit kívánok felemlíteni, édes Gy. M. kolléga ur, hogy az iskolázásnak külföldön is, nálunk is azon célja van, hogy a gyermekek ismereteket szerezzenek, lelki tehetségeik helyesen fejleszteszenek, jó magaviseletűekké, vallásosokká, erényesekké, nyílt szívűekké, becsületesekké stb. nevelteszenek; szóval a társadalmi életre alaposan előkészítsenek. Ezek tekintetében pedig, mint láttuk, a váltakozó rendszerrel nagyobb sikert lehet elérni. Nő, és ha ezekhez még hozzá számítjuk azt, hogy a gyermekek külföldön is csak gyermekek, nálunk is csak amolyan gyermekek, kiknek mindazokra szükségük van: akkor elmondhatjuk, hogy a mi viszonyaink e téren nem különböznek a külföld e nemű viszonyaitól, azért tehát a váltakozó rendszer külföldön is, nálunk is egyenlő, csak jó gyümölcsöket

teremhet, miért is annak, a több (6) tanítóval bíró népiskolákban leendő meghonosítását, illetőleg behozatalát melegen ajánlhatom.

Nó, édes Gy. M. kolléga ur, mit szól mindezekhez? Ugyebár, megértett jól, kezet nyujt, hozzám csatlakozik, hogy az eredményt a változó rendszer javára még most kihirdethessük?

* * *

III.

A tanító mint orvos.

Igen gyakran előfordul, főleg oly helységeekben, hol orvos nincs, de még ott is, hol van, hogy egyes betegek a pap- és tanítótól kérnek tanácsot, utasítást némely bajok és betegségek ellen. Ilyenkor nem kár, ha segíthet a szenvedőkön, ugyan hol szakember van, oda kell az illetőket utasítani, s nem kell, főleg komolyabb dolgoknál, belegyedni.

De hol a pap és tanító képezik az „intelligentiát,” ott bizony sokszor hasznos, ha van egy jó ember, ki a betegek körül is ért valamit.

Igen helyesen van legújabb időben az elrendelve, hogy az egészség-tant minden helyen tanítják: tudjon mindenki segíteni, ha kell, magán és másokon is, hirtelen szükségben

Ezen rovat alatt, úgy véljük, nem lesz fölösleges néha-néha oly dolgokról is egyet-mást mondani, mi a közegészségre vonatkozik az iskolában s általában. Kisebb bajoknál a pap és tanító is lehet orvos, azért hát péld. kezdjük a legegyszerűbbnél:

Mind a tanulóknál, mind pedig másoknál gyakran az orrvérzések-ről hallunk panaszt, nézzük, e bajon hogy segíthetünk.

Az *orrvérzés*, mely minden vérfolyás közt legközönségesebb s leggyakoribb, néha minden előjel nélkül lepi meg az embert, de gyakran különféle tünetenyekből lehet annak közeledtét sejtteni, mely tünetenyek a vérkeringés zavarából s a vérnek a felfelé való tódulásából származnak. Miután ezen előjelek hosszabb rövidebb ideig tartanak, a vér az orrból elindul cseppenként vagy nagyobb folyammal. Néha a vér hátrafelé a szájba, torokba, légcsőbe, sőt a gyomorba is leszívárog, a honnan hákogás, hányás vagy köhögés által ürítettván ki; az ember a betegséget, ha nem vigyáz, könnyen vérköpéssel vagy vérhányással tévesztheti össze, azért meghatározásában nagy vigyázat kívántatik.

Ezen betegségre némely embernek különösb hajlama van, de azért bárki is megkaphatja. Indokai a fej különféle sértései, vérmesség, fejfélé való vértódulás és ennek okai, a véredények ingerlékenysége vagy elgyengülése, vérsenyves betegségek, aranyér és havitisztulás rendetlenségei, a gyomornak bélférgek s más okok által való izgatása lehetnek, pl. étellel való túlterhelés, éretlen gyümölcsök általi megzavarodás stb.

Az orrvérzés, ha nem tulságos, nem gyakori, nem valamely veszé-

lyes betegség jelensége és a benne szenvedő egyén *még fiatal*, semmi aggodalmat sem okozhat, mert sokszor magára is megáll, sőt véres egyéneknél, kikenél a vértódulás nagy, igen jó hatással van. Ellenkező esetben öregeknél, néha fiataloknál is, ha azok el vannak gyengülve, az életet is veszélybe ejtheti, ha t. i. gyakori és nagy mértékű.

Gyógyításánál meg kell jegyezni, hogy azt, míg veszélyessége ki nem tűnik, elnyomni nem tanácsos, mert a vér könnyen megsűrösödik s gutaütés következhetik. Ellenkező esetben el kell állítani s ilyenkor először is az okokat kell eltávolítani, melyeknek kikutatására a legnagyobb figyelem fordítandó, miután makacs esetekben egyedül az ok eltávolítása által lehet az orrvérzést megszüntetni. A mi ezen betegség egyenes gyógyítását illeti, következő gyógyszerek szoktak tapasztalat szerint jó hatással lenni, külsőleg: 1. a hideg víz az orrba fölszíva vagy borogatásul az orrtövére és homlokra alkalmazva, valamint a fő-tetőre öntve; 2. a boreczetnek, timsó vagy vasgálicz olvadéknak az orrba való szivása vagy fecskendezése; (70 centigr. timsót vagy vasgáliczot 108 gr. vízben felolvasztva s közibe 78 gr. arabmézga-nyákot vegyítve, szíva vagy fecskendezve kell alkalmazni); 3. meleg láb- és kézfürdők forrázott hamuval; 4. némelykor itatópapirnak rágása; 5. a nemző részeknek hideg vízzel való borogatása; 6. makacsabb esetekben timsós vízbe mártott tépésnek az orrba való dugása.

Belsőleg: 1. borköves víz, hűsítő hashajtók; 2. Haller-savany; 3. Dower porok, hánytató gyökér forrázva, savanyokkal vegyítve; (így pl. 216 gr. főtt aszalt szilvalébe 18 gr. csodasót vegyíts s ebből a betegnek adj óránként két evőkanállal, — vagy 36 gr. szép árpaszemet 432 gr. vízben addig főzz, míg föl pattagzik s 216 grammra leapadt és átszűrt levébe 2 gr. Haller-savanyt s egy kevés cukrot vegyítve, óránként a betegnek egy evőkanállal kell adni, — vagy végy 7 centigr. hánytató gyökérport ugyanannyi mákonynyal s 4 gr. cukorporral, ezt vegyíts jól össze, oszd 12 részre, s ez a Dower por, a betegnek két órában egy port kell adni, — vagy 70 centigr. hánytató gyökérre 252 gr. forró vizet önts, tartsd egy negyedóraig fődve, aztán szűrd le, tégy most a leszűrt lébe 2 gr. felolvasztott sósavanyt s egy kevés cukrot, ebből óránként egy kanállal adj a betegnek).

Prágai Adalbert.

IV.

A földmivelés köréből vett száz jó tanácsból.

P. Szentiványi Márton J. nyomán közli: Pap Arpad.

(Folyt. és befejezés.)

31. A szántóvető egy évnél régibb magot a földbe soha se vessen, annál kevésbé olyat, mely több évig állott, mert ez termést nem fog hozni.

32. Hogy jó gabonád legyen, jó földben termett magot végy mindig.

33. Azon mag a legjobb, a mely vízbe vetve feldagad hamar és keménységét elveszti, az ilyen hamar ki kél a földből.

34. A férges magvakat, ha földbe veted, beteg termésed lesz.

35. A legjobb termésed akkor lesz, ha a veteményezés sem hideg, sem meleg, hanem langyos időben történt.

36. A rossz földben termett magot, ha jó földbe veted, még javulhat, de ez megfordítva nem állhat.

37. Nem szabad összekeverni a száraz, nedves, hegyes és lapályos helyen termett magot, mert az ily maggal bevetett föld rosszul fog kinézni, egy része zöld, míg a másik érett.

38. A nedves helyre vetett mag, ha jó is volt, silány termést hoz.

39. A borsót az új hold után három nappal kell vetni, avagy holdtöltekor épen.

40. A búzát vedd el két-három nappal újhold előtt vagy után, de nem épen újholdkor, mert magod nem hoz bő termést.

41. A zabot el lehet vetni újholdkor is, de sokkal jobban teszed, ha bevárod holdtöltét, holdfogytakor ha veted, silány lesz.

42. Minden vetőmag legyen jól érett, szép, tiszta s nem elporhadt.

43. A gabona, bár silány vagy jó föld hozta is azt, mindig jó, ha csűrödbe hordtad.

44. Ha a föld kövér, a lent csak 9 és 14. május közt vedd el újhold után, ha pedig silány 20. és 27. május közt.

45. Legjobb termést hoz a len akkor, ha azt I. Sz. Gergely pápa napja, újhold és utolsó negyed után veted el.

46. Az árpát akkor kell vetni, mikor a szél fú kelettől nyugodt felé, az éjszaki szél nem árt annyira neki, mint a déli.

47. Ha rég használt földbe veted az árpát, tedd holdfogytakor, ha pedig új szántóba, akkor újhold után vedd.

48. A rozst soha se vedd, mikor déli szél fú, mert hamar felnő és kevés termést ad.

49. Őrizkedjél esőben és igen nedves földbe veteményezni.

50. Az őszi búzát leginkább az termékenyíti, ha fél napon át juhtrágyalébe áztatva veted el.

51. Ha kemény a föld és azt nem trágyáztad meg, a magot hasztalanul veted.

52. Ha az őszi búzát újholdkor vetetted s a föld nagyon kövér volt, rozszá fog fajulni.

53. Ha újholdkor sietsz búzád vetésével, földed tele lesz üres buzafejjel.

54. Ha a holdtöltét bevárod, búzád rövid szalmájú, de bő termésű lesz.

55. Ha igen kövér földbe veted a magot, bő termést hoz ugyan, de gabonád a tulságos táplálék miatt ledől.

56. Ha a magot söppedékes helyre veted három éven által, teljesen rozszá fog fajulni.
57. Azon borsó a legerősebb és nehezen főzhető, melyet északi szél fúvaskor vetettél el, hasonlóan a len is kemény és nehezen nyújtható.
58. A zabnak semmi se árt, ha északi szél fúvaskor veteményezed.
59. A rozstot nem lehet félteni se nedvességtől, se rothadástól, se elburjánosodástól, ha északi szél fú vetéskor.
60. Minden vetéskor őrizkedjél csak a déli széltől, a keleti, nyugoti és északi nem annyira veszélyes.
61. A borsó, ha azt déli szél fúvaskor vetetted, nagyon kis szemű és térges, hasonlóan, ha délkeleti volt a szél.
62. Az árpát a déli és délkeleti szél meddővé teszi és a sok burjánt melléje növeli.
63. Azon répát, melyet déli szél fúvaskor vetettél, a férgek emésztik fel.
64. Azon növények magvai, melyek a földben teremnek, mint a répa, burgonya stb. holdfogytakor, a melyeké pedig a földszinén teremnek holdtöltekor vetendők.
65. A búzát nem jó holdtöltekor, de a zabnak nem árt a májusi holdfogytakor vetni
66. Az őszi gabonákat úgy kell elvetni, hogy mielőtt a fagy beáll, már gyökeret verhessen.
67. Nedves helyekre téli gabonát vetni nem árt, ha a fagy kezdődik is.
68. A gabona vetést mindig tapasztalt ember végezze, mert különben nincsen sok kilátás benne.
69. A vetésnek megárt a délkeleti szél, mert a termést kicsiny maguvá teszi.
70. Ha északról fú a szél magvetéskor, akkor a gabona vastag szálmájú és nagyszemű lesz.
71. Az árpát nem kell sűrűn vetni, mert kevés magja és sok üres kalásza lesz.
72. Az árpa nem kedveli a lágy földet.
73. Hol a megelőző évben répa volt elvetve, ott jövőre az árpa is bőven teremne.
74. Az árpát nem kell vetni se kövér, de se igen száraz földbe.
75. Az árpa magvai megnőnek, ha aratás után pár napig ott hagyod a mezőn.
76. Azon zab, mely sűrűn és gyorsan lett elvetve, rövid száru és burjános lesz.
77. A zab vetése után a földet újból kell szántani és hat nap mulva boronálni, így aztán bőven terem.
78. A borsót, ha középszerű földbe veted, mely se nem kövér, se nem száraz, jó hasznot hajt, mert így elvetve, rövid száru és sok magvu lesz.

79. Ha a borsót kövér földbe veted, burjános lesz az, hogy jó és sok borsód teremjen, arra vigyázz, hogy a föld inkább kövecses legyen.

80. A lencse nem kíván annyira sok munkát, minthogy jól válaszd földjét s magvát.

81. A lent legczélszerűbb az ur mennybemenetele után holdfogytakor vetni.

82. A len legjobban ott nő fel, hol az előbbi évben rozs volt vagy talán buza.

83. A len jókori elvetése bő termést hoz, de rövid lesz, ellenben, ha kissé később veted, ritkább, de hosszabb fonalu.

84. A kövér földbe kevesebb magot kell vetni mindenből, mint a szárazba.

85. Télire legjobb akkor vetni, mikor a fák levelei hullanak.

86. A mag, ha mélyre van a földbe vetve, nagyobb biztonságban van mind az állatok, mind a hidegnek bántalmazásaitól, gyökere mélyebbre hat, több nedvet kap s bőven terem.

87. A száraz földbe vetett len vékonyan fél nő, de nem lesz a legmagasabb.

88. Ha lent akarsz vetni, figyelj meg, vajon egy évesnél nem régibb-e?

89. Ha a kendert sűrűn veted, vékony lesz és törpe, de ha ritka vetésű, magas lesz mindenesetre.

90. A kender jól művelt földet kíván, ha vetés után földdel még jól elfödöd s galamb szeméttel behinted, bőtermésű lesz.

91. A törökbuza félhomokos földet kedvel legjobban, ha azt gyéren veted, bőven kifizet.

92. A bors jól művelt kövér földet kíván, a szárazban elvész, ha gyéren veted, sokat terem.

93. A répa nedves, de jól művelt földet kedveli.

94. Az aratást, mennyire lehet, száraz időben kell végezni.

95. Minden gabona szebb és tisztább, ha azt kasza helyett kézi sarlóval aratod.

96. Midőn gabonádat csürödbe hordod, arra ügyelj, hogy száraz tiszta idő legyen, mert különben elrothad a nedvességtől.

97. A csépeléssel siess, mert a késedelem nagy kárt okoz, mivel gabonád magvát elhullatja.

98. A borsót tiszta időben kell kicsépelni, mert a nedvesség a hüvelyesekre rosszul hat.

99. A babot jókor ki kell verni, mert ha megszárad, sok mag megromlik.

100. A lent és kendert, ha leszded, azonnal magvát is vedgyed.

„A Névtelen.”

(Egy ifju naplótöredékei.)

Írta: Varjas . . .

(Folyt.)

Van e fergeteg, mely rombolóbb, van-e földrengés, mely pusztítóbb és van e szélvész, mely irtozatosabb volna, mint meghalt barátom e végső szavai lelkemre?

Mereven dültem pamlagomra, fejem szédült, lelkem remegett a fájdalom terhe alatt

Nyugalomra van szükségem . . .

De nyugodt lehet e szív, a mikor az érzetek ezer vésként tombolnak benne? vagy tán nyugodt a tenger, ha fergeteg csapkodja hullámain? Ugy lelkem is felkorbácsolva a fájó érzetek zivatarától, nem találja nyugalmaát és féltő vagyok! nem is fog arra találgatni e rövid földi lét alatt . . .

Átnéztem a naplót. Engedd meg kedves olvasóm, hogy azt eléld tegyem, de ne várd benne a regény különféle változásait, kalandjait; egy elnyomott élet panaszait fogod benne megismerni. És ha tán mulatni vágytál olvasásában? úgy tedd el, mielőtt kezvedbe veszed, mert oly keservekről találsz említést, melyek szivedet hasonló érzetekre gerjesztik.

Tanulj belőle gyermeket nevelni az anyag-világ jelen századában, nehogy gyermeked szive is meg legyen mértelyezve az üres szóhalmazzal, melyek a kalmár életben rút tettekké fajulnak.

Nagy hibája századunknak a kalmár szellem, mely elnyomja az idealismust. Már a gyermeket első köre önzésre tanítja, saját énje körül képzel mindent, magáért és nem másért.

Az iskolapadokon vagy szivtelen nevelők által számítani tanítatják a gyermek, phisika, chemia fűszerezve Napoleonok, Nagy Lajosok, Leonidások és nem tudom kiknek dicső tetteivel, de hiányzik e rideg tanításból a hit- és felebaráti szeretet magasztos eszméje.

Mert a gazdagok gyermekei vérebe lesz csepegtetve az uralkodni vágyás, a szegény sorsuakéba pedig a munka, mely életük fenttarthatására az egyedüli eszköz; de hol marad az egymás iránti tisztelet és szeretet?!

Menedékházakat emel a kor, szobrokat állít a mult nagy embereinek, mindenfelé hirdeti a kegyeletet, de nem-e csak hívóvágyból, mert lelkének hizeleg, ha neve az áldozatkészek sorába van írva. Vagy van-e ember, ki csak parányit is tegyen társának érdekében önzés nélkül?

Meglehet, csalódom, de tapasztalataim e tanok elfogadására vezettek.

Hiányzik az ember-szeretet, hiányzik a hit. És Róma porba dült, mert elveszté erkölcsét.

Jaj a társadalomnak, ha nincs hite, mert a hit hiánya romlásba dönt mindenkit, legyen bármily szilárd jelleme.

Vessétek félre áll bölcselkedéseket, mert a nép már pusztul szent-ségtörő tévtanotok hitében!

Vagy jelen korunk számtalan nyavalyái nem-e a hit hiányából, a nagyravágyás átkából eredtek?

Egyenlőknek hirdettek mindannyiunkat és mégis mily nagy különbséget tesznek ember és ember között.

Igaz, nem is lehetünk egyenlők, de világosítsátok fel a népet, adjatok világosságot nekik és szabadítsátok fel lelkeiket az önzés és materialismus rabszolgaságából.

És ha ember embert fog becsülni tanulni, ha szívünk az erkölcs és szeretet magas fokán fog állani, akkor leszünk egyenlők.

A nép erkölcse posványos, csak egyesek emelkednek ki a fertőzőményből, csak egyesek tudnak lelkesülni, a tömeg vezettetik, s vakon hódol; de iszonyu lesz átka, ha lealáztatása tudatában és erejének birtokában vezetője fölé tud emelkedni!

És egyesekért, kik a nagy néptengerben csak cseppek, fényes palotákat állítottok, hogy tudományuk utját nagy dicsőséggel folytassák, míg a nagy tömeg a sötétség iskoláiban rothad; pedig a nép embere is husból és vérből alkotott, ő is érez, nemcsak a fényes palota birtokosa.

De ime, úgy látom, magam gondolataival vagyok elfoglalva, holott egy becses megbízatást kell végrehajtanom. Félre hát tőlem ti gondolatok, mert feladatam teljesítéséhez akarok fogni.

N A P L Ó.

Születésem helye egy kis város félreeső utcája, hová csak a nyomoruság jár tanyázni. Én a bűn átkos gyermeke vagyok, kit kiutasítanak az emberi társadalomból, kit megvetéssel fogadnak az emberek és kinek egyedüli bűne, hogy napvilágot látott.

Szerető szülém gyengéd kezei által ápolva, az anyai szeretet önfeláldozó gyengédsége által melengetve látták szemeim az első fényes nap-sugárt, melynek áldásos világa örömmel töltte el már a még ártatlan gyermeki szívemet. Anyámnak munka után kelle látni, hogy táplálásom és nevelésemhez szükségelteket megszerezze.

Bár nem illő a gyermeknek szülői viselt dolgait bírálni, mégis e helyen életem történetétől eltérőleg egy fontos körülményt kell leírnom:

Anyám származásra ős nemesi családból való, férje az akkori időben hatalmat képviselő hivatalt viselt.

Boldogságban éltek ifju házasesetük napjait, mely egy leány gyermekkel áldá meg őket. De a boldogság napja lealkonyult és zivatar állott be, mely elpusztítá minden vagyonukat, csak kis részt menthettek meg leányuk részére. Mostoha nővérem salusi emberhez ment nőül; de már akkor én is lélekszámba jöttem. Sógorom közhivatalt viselt, házassága

után anyámat velem együtt magához vette, hogy miért, azt később ug y is megfogod tudni.

Szóval anyámnak távoznia kellett.

Nem tudom leírni a fájdalmat, mely gyermeki szívemet eltölté, a mikor jó anyámtól elszakított kérlelhetetlen sorsom.

Már a gyermek szive is fájdalmak elviselésére van teremtve a végzet által, mert ha nem így volna, szívem meghasadt volna fájdalmában az első elvállás keserü pillanatában.

Pedig mik a gyermek fájdalmai az ifju kiábrándulásához és mik ezek ismét a férfi csalódásaihoz, a mikor már szive nem remél többé, a mikor még reménylenie sem lehet, ha nem kíván undorral vissza tekinteni az elmúlt idők ijesztő rímeire.

A kocsi készen állt, anyám bucsuzni jött hozzám. Játékaim közt elmerülve, csodálkoztam e hirtelen és reám oly váratlan esemény felett.

Könnyes szemekkel lépett hozzám:

(Folyt. köv.)

VI.

Hasznos tudnivalók.

1. Hogy lehet a burgonyát szárazon évekig tartani?

Tedd a burgonyát héjastól vízbe és forrald föl azt háromszor, aztán vedd ki, hámozd le és vágd darabokra. Ezen darabok, ha sütökemencze fölé vagy meleg helyre teszed, szépen megszáradnak, úgy, hogy átlátszók lesznek. Ezen burgonya évek mulva is, ha vízzel megfőzetik, oly izletes és jó, hogy versenyez az ujjal.

2. Hogy lehet az ugorkát sokáig frissen tartani?

Az ugorkát szedd le, de úgy, hogy szárát el ne törjed, kend be friss tojás fehérrel, hogy a levegő belsejéhez ne férhessen, azután szárítsd meg és tedd deszkára egy jó száraz, de nem meleg helyre. Így karácsonkor is ehetsz friss ugorkát, ha nincs üveg-házad.

3. Hogy lehet a tojást frissen sokáig tartani?

Mindenekfelett arra kell ügyelni, hogy a tojás belsejébe a lég be ne hasson. Azért, ha félsz télire a tojás szükséglettől, jó előre gondoskodjál: szerezz sok friss tojást s végy egy erős csebret, s abba tégy oltott meszet s hígítsd meg vízzel, ha ez meg van, rendre szépen tedd belé a tojásokat, s így elállnak évekig. -- Más módja is van: ha a tojásokat hideg vízben tartod, ott is sokáig megállanak. — Vagy megpróbálhatod azt is, hogy a tojásokat egy perczre forró mézgas vízbe (gummi arabicum) mártod, kiveszed s fész-porral (gyps) behinted, s ha száradt, elteszed egy széles szekrénybe. — Ha egyszerüen olajjal vagy zsirral bekened, akkor is el áll; a fő az, hogy a levegő a likacsokon a belsejéhez ne férjen.

VII.

A havi eseményekből.

Magas pártfogás. Szerény lapunkat legközelebbről azon nagy kiüntetés érte, hogy Főmagasságu és főtisztelendő Dr. Haynald Lajos kalocsai bíboros érsek ur ő Eminentijája Gmundenből 2190. sz. a. kelt magas leiratában kegyes volt azt megrendelni és magas pártfogásába venni. Azonkívül Nagyméltóságu Dr. Roskoványi Ágoston nyitrai püspök ur ő Excellentiája is e lapot nagybecsü támogatására méltatta. Fogadják a magas pártfogók a szentügy előmozdításáért legmélyebb hálás köszönetünket a nyilvános téren is!

Két száz éves jubileumot ült Magyarország f. évi szeptember 2-án annak az emlékére, hogy 1686 ban septe. 2-án d. u. 3 órakor megszábadult örökre a török rab-igától. Ez alkalomból a *jó hazafiak* mindenütt siettek hálájukat Isten oltára előtt leróni, s e napot valódi jubileummá tenni!?

Van-e katolikus irodalmi társulat? Mit a magyar katolikusok rég ohajtottak, f. évi aug. 7-én megtörtént, Budapesten megalakult a kath. irodalmi társulat. Egyházi elnök: Ngos és ft. Dr. Bogisich Mihály budavári prepost-pleb. ur, alelnök: Ngos és ft. Veszely Károly borbándi prepost-pleb. ur; világi elnök: Ngos Lonkay Antal lovag ur a „Magyar Állam“ főszerkesztője, alelnök: Ngos Dr. Kerékgyártó Árpád egyetemi tanár ur; titkár: tek. Dr. Winckler József ur; jegyzők: ft Dr. Tódor József ur gyulafehérvári papnöveldei hittanár, a „Közművelődés“ és tek. Tomor Ferencz ur a „Közoktatás“ főszerkesztője. Isten éltesse az uj és nagyra hivatott társulat zászlóvivőit! Minél többen csatlakozzunk oda, de hamar!

„Csikmegye földrajza,” szerzője Józsa Sándor tanító által ujonnan átdolgozva s a csikmegyei kir. tanfelügyelő ur által felülvizsgálva, öszszébb vont tartalommal második kiadásban megjelent s kapható 18 kr árban tek. Györgyjakab Márton könyvnyomdász- és kiadónál Csik-Szeredában. E mű a megyében mint tankönyv szerepel, ennél fogva felhívjuk a csiki t. tanítóság és t. iskolahatóságok figyelmét.

Valahára! A közoktatási miniszteriumban komolyan és serényen foglalkoznak a néptanítók nyugdíjának javítása körül. Bizony ideje volt már a nemzeti élet alapmunkásaira is le tekinteni. Még csak a fizetések minimumát kellene 500 frtra emelni sok helyen, akkor a tanítók lelkesedése megtizszerezné a nevelés terén való haladást, mert minél kevésbé kötik le az anyagi gondok a figyelmet, annál több idő jut a tanítás sikeresebbé tételére. Mivel jobb a fizetés, annál jobb az iskola is!